

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ
ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ**

**Η Ελληνική εξωτερική πολιτική στην περίπτωση της
κρίσης των Ιμίων (1996)**

ΘΕΟΔΩΡΑ ΚΑΤΣΙΝΑ

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2025

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ
ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ**

**Η Ελληνική εξωτερική πολιτική στην περίπτωση της
κρίσης των Ιμίων (1996)**

**Διπλωματική Εργασία η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση
μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στο Εξ Αποστάσεως
Μεταπτυχιακό πρόγραμμα «Διεθνείς Σχέσεις, Στρατηγική και
Ασφάλεια» στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος**

ΘΕΟΔΩΡΑ ΚΑΤΣΙΝΑ

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2025

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Θεοδώρα Κάτσινα 2025

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της Διπλωματικής Εργασίας από το Πανεπιστημίου Νεάπολις δεν υποδηλώνει
απαραιτήτως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

Σελίδα Εγκυρότητας

Ονοματεπώνυμο Φοιτητή/Φοιτήτριας: Θεοδώρα Κάτσινα

Τίτλος Διπλωματικής Εργασίας: Η ελληνική εξωτερική πολιτική στην περίπτωση της κρίσης των Ιμίων (1996)

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στις 29/8/2025 από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

Εξεταστική Επιτροπή:

Πρώτος επιβλέπων (Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος) Δρ. Χαράλαμπος Μπουμπαγιάτζογλου

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Δρ. Αντώνης Κλάψης

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Μαρίνα Ελευθεριάδου, Επίκουρη Καθηγήτρια

Περίληψη

Η παρούσα εργασία εξετάζει την κρίση των Ιμίων του 1996 ως κομβικό σημείο στην πορεία εξέλιξης των ελληνοτουρκικών σχέσεων, αναλύοντας την υπόθεση μέσα από το θεωρητικό πλαίσιο του αναθεωρητισμού ως πάγια ιδεολογική αντίληψη της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής. Αρχικά παρουσιάζεται το ιστορικό και πολιτικό υπόβαθρο της κρίσης, καθώς και τα γεγονότα που οδήγησαν στην κλιμάκωσή της και την παραλίγο στρατιωτική σύρραξη. Στη συνέχεια, διερευνάται η έννοια του αναθεωρητισμού στις διεθνείς σχέσεις, με έμφαση στον τρόπο που η Τουρκία εφαρμόζει αυτή τη στρατηγική στο Αιγαίο, ώστε να κατανοηθεί πλήρως και η μετέπειτα επιθετικότητά της. Η μελέτη καταγράφει την ελληνική διπλωματική και στρατιωτική αντίδραση, καθώς και τις συνέπειες της κρίσης για τη διαμόρφωση των μεταγενέστερων ελληνοτουρκικών ισορροπιών στην περιοχή του Αιγαίου. Τέλος, διατυπώνονται τα κυριότερα εκκρεμή ελληνοτουρκικά ζητήματα, αλλά και παρατίθεται η προσπάθεια εξευρωπαϊσμού της γείτονας χώρας, ως πρωτοβουλία για τη διατήρηση της σταθερότητας στην περιοχή.

Λέξεις κλειδιά: αναθεωρητισμός, εξευρωπαϊσμός, εξωτερική πολιτική, Ίμια

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Εισαγωγή	σελ.7
1. Θεωρητικό πλαίσιο του Τουρκικού αναθεωρητισμού	σελ.11
1.1 Η Εννοιολόγηση του αναθεωρητισμού	σελ.11
1.2 Θεωρητικές προσεγγίσεις	σελ.14
1.2.1 Ισορροπία ισχύος	σελ.14
1.2.2 Αμυντικός και επιθετικός ρεαλισμός	σελ. 18
1.2.3 Θεωρία ισορροπίας απειλών	σελ. 22
2. Τα γεγονότα της κρίσης των Ιμίων	σελ. 27
2.1 Ανάλυση και περιγραφή των γεγονότων	σελ.27
2.2 Διάσκεψη ΚΥΣΕΑ	σελ.30
2.3 Η υιοθέτηση της στρατηγικής της αποτροπής έναντι της Τουρκίας.....	σελ.33
3. Τα εκκρεμή ελληνοτουρκικά ζητήματα	σελ. 36
3.1.1 Η αμφισβήτηση των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδας...	σελ.36
3.1.2 Η οριοθέτηση της ΑΟΖ	σελ. 38
3.1.3 Η εργαλειοποίηση του μεταναστευτικού ζητήματος	σελ. 40
3.2 Ο Εξευρωπαϊσμός της Τουρκίας	σελ.42
Συμπεράσματα	σελ.47
Βιβλιογραφία	σελ. 50

Εισαγωγή

Αν αναλογιστούμε τις ελληνοτουρκικές σχέσεις σε βάθος χρόνου, θα διαπιστώσουμε ότι πάντοτε υπήρχε μια έντονη αμοιβαία αβεβαιότητα προς την διαμόρφωση ισορροπίας ισχύος-συμφερόντων. Ειδικότερα, μετά από την παράνομη στρατιωτική εισβολή της Τουρκίας στην Κύπρο το 1974, αναδύεται μια έντονα απερίσκεπτη επιμονή εκ της Άγκυρας να αμφισβητεί συστηματικά τα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας στο Αιγαίο. Μάλιστα, μέσω των διαφόρων προκλητικών δηλώσεών της, συνάγεται το συμπέρασμα πως απώτερος σκοπός της είναι η πλήρης αναθεώρηση του εδαφικού καθεστώτος στην εν λόγω περιοχή, πλήττοντας καίρια τα θεμελιώδη και ζωτικά συμφέροντά της, αλλά και υπονομεύοντας, σε τελική ανάλυση, την ίδια της την ασφάλεια και κυριαρχική επιβίωση της (Βερέμης, 2005).

Η κρίση των Ιμίων του Ιανουαρίου 1996 αποτελεί μία από τις πιο χαρακτηριστικές και υψηλού πολιτικού και στρατιωτικού σχεδιασμού στιγμές στο πλαίσιο των ελληνοτουρκικών σχέσεων των τελευταίων δεκαετιών, καθώς έφερε τις δύο χώρες στο κατώφλι μιας εν δυνάμει ένοπλης σύγκρουσης. Το γεγονός αυτό, το οποίο διαδραματίστηκε με αφορμή δύο τότε ακατοίκητες νησίδες στο νοτιοανατολικό Αιγαίο, αναβίωσε όχι μόνο τις ακόμη και σήμερα υφιστάμενες διαφορές για την οριοθέτηση θαλάσσιων ζωνών και κυριαρχικών δικαιωμάτων, καθώς και βαθύτερες γεωπολιτικές και στρατηγικές αντιθέσεις μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Για αυτό, άλλωστε, η σημασία της κρίσης υπερβαίνει τα γεγονότα αντιπαράθεσης των Ιμίων, αλλά συνδέεται άμεσα την αντίληψη του πώς η Άγκυρα αντιλαμβάνεται και ασκεί την εξωτερική της πολιτική υπό το πρίσμα του θεωρητικού ρεύματος του αναθεωρητισμού, καθώς και με τη θέση που διαμόρφωσε η ελληνική διπλωματία και πολιτική, από μεριάς της, απέναντι σε μια ολοένα πιο επιθετική Τουρκική επεκτατική στάση.

Η ελληνική εξωτερική πολιτική διαμορφώθηκε γύρω από δύο κύριους πυλώνες, αφενός, την επιδίωξη ειρηνικής επίλυσης διαφορών μέσω διεθνούς δικαίου και της συνεχούς διπλωματικής και διαπραγματευτικής οδούς και, αφετέρου, τη διατήρηση ισορροπίας δυνάμεων στην περιοχή του Αιγαίου και της Ανατολικής Μεσόγειου. Ωστόσο, η κρίση των Ιμίων κλόνισε την αποτελεσματικότητα αυτής της στρατηγικής, ονομαζόμενη ως στρατηγική της αποτροπής, όταν η αντίπαλη πλευρά υιοθετεί μια

συστηματική πολιτική αμφισβήτησης και δημιουργίας τετελεσμένων. Η Τουρκία, ήδη από τη δεκαετία του 1970, είχε αρχίσει να προβάλλει εριστικά διεκδικήσεις που υπερέβαιναν την υφιστάμενη κατοχυρωμένη νομικά κατάσταση, θέτοντας υπό αμφισβήτηση την ελληνική κυριαρχία σε τμήματα του Αιγαίου και διατυπώνοντας τη θεωρία των «γκρίζων ζωνών». Η κρίση του 1996, λοιπόν, λειτούργησε ως το απώτερο σημείο κλιμάκωσης αυτής της πολιτικής, κατά την οποία δεν θα αλλάξει απλά το γεωπολιτικό καθεστώς, αλλά ολοκληρωτικά θα ανατραπεί το status quo της περιοχής αναφοράς και της περιφερειακής επιρροής (Ροζάκης, 1988).

Εν τούτοις, επιχειρείται η ανάλυση της κρίσης των Ιμίων, τόσο ως προς τη γεωπολιτική της σημασία, όσο και ως προς τον ρόλο της ως σημείο καμπής στις σχέσεις των δύο διαχρονικά ανταγωνιστικών χωρών. Προκειμένου, λοιπόν, να καταστεί αυτό εφικτό, να κατανοηθεί πλήρως η σημασία των Ιμίων, θα εξεταστεί επιστημονικά η έννοια του αναθεωρητισμού στις διεθνείς σχέσεις, ο οποίος αναφέρεται σε εκείνη την πολιτική μιας χώρας κατά την οποία επιδιώκει να αλλάξει εξ' ολοκλήρου το υφιστάμενο διεθνές status quo προς όφελός της, αμφισβητώντας συνθήκες, σύνορα ή καθεστώτα κυριαρχίας. Για αυτό και οι αναθεωρητικές δυνάμεις, όπως θα αποδειχθεί και η Τουρκία, θεωρούν ότι η σύγχρονη διεθνής τάξη είναι άδικη ή περιοριστική για τα συμφέροντά τους (Zionts, 2006). Ιδίως, όμως, στην περίπτωση της Τουρκίας, ο αναθεωρητισμός εκδηλώνεται με πολυεπίπεδο τρόπο, δηλαδή, από τις διεκδικήσεις στο Αιγαίο μέχρι την πολιτική της στην Κύπρο, τη Συρία και την Ανατολική Μεσόγειο. Κατ' αυτού, η κρίση των Ιμίων συνδυάζει το χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της λογικής, όπου μια φαινομενικά μικρή γεωπολιτική διαφορά χρησιμοποιήθηκε για να τεθεί σε αμφισβήτηση η συνολική, και νομικά κατοχυρωμένη, κυριαρχική διάταξη στην περιοχή. Ταυτόχρονα, τα αποτελέσματα της κρίσης αυτής, δείχνουν πώς μια αναθεωρητική στρατηγική μπορεί να προσαρμοστεί στις ευκαιρίες και τα κενά που αφήνει η διεθνής συγκυρία.

Παράλληλα, οι μετά την κρίση διαφορές απέδειξαν πως οι ελληνοτουρκικές σχέσεις εισήλθαν σε μια νέα φάση, όπου η έννοια των «γκρίζων ζωνών» τείνει να αποτελεί το κύριο συστατικό στοιχείο της τουρκικής ρητορικής και πολιτικής (Μηλιαράκης, 2014). Η Ελλάδα, από την πλευρά της «αναδιαμόρφωσε» τις συμμαχικές της στρατηγικές εστιάζοντας, ωστόσο, περισσότερο στην ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας ως μοχλό πίεσης και στη διεθνοποίηση των διαφορών προκειμένου να ενταχθεί

η Άγκυρα σε ένα πλαίσιο «κοινής συμπόρευσης συμφερόντων». Ωστόσο, η ουσία της αντιπαράθεσης παρέμεινε άλυτη και η κρίση των Ιμιών επιβεβαίωσε πως η επιθετικότητα δεν ήταν προσωρινή, αλλά ενταγμένη σε μια μακροπρόθεσμη στρατηγική (Ηρακλείδης, 2007).

Η παρούσα εργασία έχει ως στόχο να αναλύσει την κρίση των Ιμιών υπό το πρίσμα της θεωρίας του αναθεωρητισμού και να σκιαγραφήσει την τουρκική επιθετικότητα στο συγκεκριμένο πλαίσιο. Παράλληλα, θα εξετάσει πώς η ελληνική εξωτερική πολιτική διαχειρίστηκε την πρόκληση και ποια στρατηγική ακολούθησε προκειμένου να αντιμετωπίσει την ολοένα και πιο έντονη επιθετικότητα της Άγκυρας. Η ανάλυση θα εστιάσει σε τέσσερεις κύριες διαστάσεις, το ιστορικό και πολιτικό υπόβαθρο της κρίσης, τη θεωρητική ερμηνεία του τουρκικού αναθεωρητισμού, καθώς και περαιτέρω θεωρητικών εννοιών όπως η ισορροπία ισχύος και η θεωρία ισορροπίας απειλών, τις εξελίξεις στις ελληνοτουρκικές σχέσεις μετά το 1996, ως εκκρεμή ζητήματα και την προσπάθεια εξευρωπαϊσμού της γείτονας χώρας. Με αυτόν τον τρόπο, η εργασία προσφέρει μια εμπεριστατωμένη κατανόηση της κρίσης όχι ως μεμονωμένο επεισόδιο, αλλά ως κομβικό σημείο σε μια μακρά και συνεχιζόμενη αντιπαράθεση. Η μελέτη και ανάλυση του συγκεκριμένου γεγονότος συμβάλει στην καλύτερη κατανόηση του πώς λειτουργούν οι διεθνείς κρίσεις, αλλά και του πώς μια εξελικτικά αναθεωρητική δύναμη αξιοποιεί στρατηγικά εργαλεία για να προωθήσει τους στόχους της.

Πιο αναλυτικά, στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας θα γίνει μια θεωρητική προσέγγιση της έννοιας του αναθεωρητισμού, ενώ παράλληλα θα αναφερθούμε στην θεωρία του αμυντικού και του επιθετικού ρεαλισμού ώστε να διασαφηνιστούν οι θεωρητικές βάσεις πάνω στις οποίες εδράζονται οι αναλύσεις που ακολουθούν. Θα γίνει μια αναφορά, επίσης, στην έννοια της ισορροπίας ισχύος και της θεωρίας της ισορροπίας απειλών, η οποία εστιάζει στον τρόπο με τον οποίο τα κράτη αντιλαμβάνονται και αντιδρούν στις απειλές, λαμβάνοντας υπόψη παράγοντες όπως η ισχύς, η γεωγραφική εγγύτητα, οι επιθετικές δυνατότητες και οι προθέσεις του αντιπάλου. Ακολουθώντας, στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας θα παρουσιαστούν τα γεγονότα της κρίσης των Ιμιών, αλλά και η ιστορική Διάσκεψη του ΚΥΣΕΑ με στόχο την αναλυτική αποτύπωση των εξελίξεων και των αποφάσεων που ελήφθησαν εκείνη την περίοδο. Για αυτό, μάλιστα, θα αναφερθούμε και στην στρατηγική της αποτροπής, την οποία υιοθέτησε η Ελλάδα έναντι

της Τουρκίας, εστιάζοντας στις πολιτικές, στρατιωτικές και διπλωματικές παραμέτρους που τη συγκρότησαν για να αποδειχθεί πως η έννοια της αποτροπής εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο του ρεαλισμού. Τέλος, στο τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο, θα γίνει αναφορά στα εκκρεμή ελληνοτουρκικά ζητήματα που επηρεάστηκαν τόσο από το αποτέλεσμα που έφερε η μοιραία αυτή κρίση, όσο και από την πάγια αναθεωρητική και επεκτατική πολιτική της Άγκυρας. Συνάμα, θα εστιάσουμε στην προσπάθεια εξευρωπαϊσμού της γείτονας χώρας, ώστε να κατανοήσουμε εάν αυτή η εξέλιξη βοήθησε στον μετριασμό των διεκδικήσεων της Τουρκίας.

Η μεθοδολογία της παρούσας εργασίας θα βασιστεί σε μια προσέγγιση ποιοτικής ανάλυσης, προκειμένου να επιτευχθεί μια όσο το δυνατόν πλήρης κατανόηση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής κατά τη διάρκεια της κρίσης των Ιμίων το 1996. Μάλιστα, η διαδικασία συγγραφής θα ακολουθήσει την εξής μεθοδολογία, από την μια πλευρά, την ανάλυση δευτερογενών πηγών, με βιβλιογραφία και δημοσιευμένα έργα που αναλύουν την κρίση των Ιμίων, την ελληνική εξωτερική πολιτική και τις στρατηγικές που ακολουθήθηκαν από την ελληνική κυβέρνηση. Αυτό περιλαμβάνει ακαδημαϊκά άρθρα και βιβλία που αναλύουν και είναι εξειδικευμένα να προσφέρουν πληροφορίες για την κρίση και, από την άλλη πλευρά, την προσέγγιση του Θεωρητικού Πλαισίου ένταξης της έρευνας, εμπεριέχοντας θεωρητικά πλαίσια που αφορούν τη στρατηγική ανάλυση, τις διεθνείς σχέσεις και την εξωτερική πολιτική.

1. Θεωρητικό πλαίσιο τουρκικού αναθεωρητισμού

1.1 Εννοιολόγηση αναθεωρητισμού

Ο αναθεωρητισμός αποτελεί μία από τις σημαντικότερες έννοιες στη θεωρία των διεθνών σχέσεων, ιδιαίτερα στο πλαίσιο της ανάλυσης των συγκρούσεων, της ισορροπίας ισχύος και των στρατηγικών επιδιώξεων κρατών που επιδιώκουν αλλαγή του υφιστάμενου συσχετισμού δυνάμεων. Η έννοια έχει λάβει διάφορες θεωρητικές ερμηνείες, ωστόσο κοινός παρονομαστής είναι η πρόθεση ορισμένων κρατών να αμφισβητήσουν ή να τροποποιήσουν το υπάρχον status quo προς όφελός τους, είτε αυτό αφορά εδαφικά κεκτημένα, θεσμικές δομές ή διεθνείς κανόνες. Η διάκριση μεταξύ των λεγόμενων "status quo" δρώντων και των "αναθεωρητικών" αποτελεί θεμελιώδη βάση ερμηνείας της εξωτερικής πολιτικής και των γεωπολιτικών συμπεριφορών στον διεθνή χώρο (Davidson, 2006).

Ο αναθεωρητισμός δεν είναι μία μονοσήμαντη ή μονοδιάστατη στρατηγική, αλλά ένα πολυεπίπεδο φαινόμενο που εκδηλώνεται σε διαφορετικά πεδία και με ποικίλους τρόπους. Στην απλούστερη μορφή του, μπορεί να ερμηνευτεί ως η πρόθεση ενός κράτους να μεταβάλλει την παρούσα τάξη πραγμάτων επειδή τη θεωρεί άδικη, ασύμφορη ή περιοριστική ως προς την επιδίωξη εθνικών του συμφερόντων. Το πλαίσιο αυτό δύναται να αφορά σύνορα, συνθήκες, ισορροπίες ισχύος ή ακόμα και κανόνες που απορρέουν από το διεθνές δίκαιο. Το αναθεωρητικό κράτος εκλαμβάνει το παρόν ως ετεροβαρές και προσπαθεί, μέσω της εξωτερικής του πολιτικής, να προωθήσει αλλαγές που θα το φέρουν σε πιο ευνοϊκή θέση. Η αμφισβήτηση αυτή μπορεί να λάβει χαρακτήρα ενεργητικής παρέμβασης ή πιο διακριτικής διπλωματικής προσπάθειας. Δεν πρόκειται πάντα για μια κραυγαλέα ή βίαιη παρέμβαση· πολλές φορές, ο αναθεωρητισμός μπορεί να εμφανίζεται υπό τη μορφή διπλωματικών ελιγμών, παρερμηνειών διεθνών συνθηκών ή και ρητορικής πόλωσης (Goddard, 2018).

Η στρατηγική του αναθεωρητισμού καθορίζεται από τη σύγκλιση μεταξύ πολιτικών φιλοδοξιών, ιστορικής συνείδησης και συστημικών ευκαιριών. Ορισμένα κράτη υιοθετούν αναθεωρητικές θέσεις λόγω της ιστορικής τους εμπειρίας, της γεωγραφικής τους θέσης ή των εσωτερικών πολιτικών πιέσεων. Άλλα ενδέχεται να κινούνται αναθεωρητικά επειδή αναγνωρίζουν μεταβολές στην ισορροπία ισχύος που

μπορούν να εκμεταλλευθούν για την επίτευξη στόχων που στο παρελθόν ήταν αδύνατοι. Ο αναθεωρητισμός επομένως είναι τόσο προϊόν προθέσεων όσο και ευκαιριών, και αυτό καθιστά την ερμηνεία του σύνθετη. Επιπλέον, οι δομές του διεθνούς συστήματος, οι μεταβολές στην ηγεμονία ή η αποδυνάμωση διεθνών οργανισμών ενδέχεται να δημιουργούν πρόσφορο έδαφος για την εκδήλωση αναθεωρητικών πρακτικών. Συχνά, η δυναμική αυτή συνδέεται με την άνοδο νέων δυνάμεων που επιθυμούν να επαναπροσδιορίσουν τη θέση τους στον παγκόσμιο χάρτη (Rynning & Ringsmose, 2008).

Εντός του φαινομένου του αναθεωρητισμού έχουν προταθεί διάφορες κατηγοριοποιήσεις που αποσαφηνίζουν τη φύση και τις μορφές του. Μια από τις βασικότερες αφορά το είδος των διεκδικήσεων που επιδιώκει να επιφέρει. Η πρώτη κατηγορία αφορά τον εδαφικό αναθεωρητισμό, όπου το κράτος επιθυμεί την επέκταση ή την επαναδιαπραγμάτευση των εδαφικών του ορίων. Στην περίπτωση αυτή, το αναθεωρητικό κράτος επικαλείται είτε ιστορικά δικαιώματα, είτε ζητήματα εθνικής κυριαρχίας, είτε ασφάλειας, ώστε να δικαιολογήσει την επιδίωξη τροποποίησης των συνόρων ή ελέγχου συγκεκριμένων γεωγραφικών περιοχών. Η δεύτερη μορφή είναι ο κανονιστικός αναθεωρητισμός, στον οποίο το κράτος επιδιώκει την ανατροπή ή τροποποίηση υφιστάμενων κανόνων, θεσμών και διεθνών συμφωνιών. Το ενδιαφέρον εδώ επικεντρώνεται στη δομή της διεθνούς τάξης και στους περιορισμούς που αυτή επιβάλλει στη συμπεριφορά των κρατών. Ένα τέτοιο κράτος μπορεί να αμφισβητήσει τη νομιμότητα διεθνών συνθηκών ή να προωθήσει εναλλακτικές ερμηνείες του διεθνούς δικαίου, προκειμένου να δικαιολογήσει ή να νομιμοποιήσει τη συμπεριφορά του. Η τρίτη βασική μορφή είναι ο αναθεωρητισμός κύρους, όπου το κράτος αποσκοπεί στην ενίσχυση της διεθνούς του εικόνας, στην ανάκτηση ιστορικού ρόλου ή στην αναγνώριση ως περιφερειακής ή παγκόσμιας δύναμης. Αυτή η επιδίωξη ενδέχεται να μην εκδηλώνεται άμεσα με διεκδικήσεις, αλλά να υπονομεύει έμμεσα το status quo μέσω της επαναπροσδιορισμένης εικόνας του κράτους στον διεθνή χώρο. Σε αρκετές περιπτώσεις, η επιδίωξη αυτή συνδυάζεται με την καλλιέργεια εθνικών αφηγήσεων ενίσχυσης της ταυτότητας, που προσδίδουν στο κράτος έναν "ιερό" ρόλο, ακόμα και αποστολή, στην παγκόσμια ή περιφερειακή σκηνή (Zionts, 2006).

Εκτός από τη φύση των διεκδικήσεων, ο αναθεωρητισμός διαφοροποιείται και ως προς τα μέσα που χρησιμοποιεί. Ένα κράτος μπορεί να ασκεί αναθεωρητισμό με

ειρηνικά μέσα, όπως η διπλωματία, η πολιτιστική επιρροή, η οικονομική διείσδυση ή η προπαγάνδα. Πρόκειται για μορφές ήπιας ισχύος που αποσκοπούν στην ανατροπή του ισχύοντος πλαισίου μέσω εναλλακτικών εργαλείων, χωρίς άμεση χρήση στρατιωτικής βίας. Από την άλλη πλευρά, υπάρχει και ο βίαιος αναθεωρητισμός, όπου η στρατιωτική ισχύς ή η απειλή της χρησιμοποιούνται άμεσα για την επίτευξη των στόχων του κράτους. Εδώ εντάσσονται στρατιωτικές εισβολές, απειλές χρήσης βίας ή ακόμα και ένοπλες συγκρούσεις με στόχο την επιβολή αλλαγών στο διεθνές πεδίο. Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις όπου τα κράτη συνδυάζουν και τις δύο μορφές, εφαρμόζοντας έναν υβριδικό αναθεωρητισμό, με εργαλεία τόσο από το πεδίο της σκληρής όσο και της ήπιας ισχύος, δημιουργώντας ένα περίπλοκο πλέγμα επιρροής (Hynek & Střítecký, 2022).

Ένα ακόμη κριτήριο διαφοροποίησης αφορά το γεωγραφικό εύρος της αναθεωρητικής στρατηγικής. Υπάρχουν κράτη που επιδιώκουν περιφερειακή αναθεώρηση, δηλαδή την αλλαγή του status quo εντός της άμεσης γεωπολιτικής τους περιφέρειας. Σε αυτή την περίπτωση, οι επιδιώξεις σχετίζονται με διαμάχες γειτονίας, εθνικά ζητήματα ή ανταγωνισμούς σε θάλασσες, εναέριους χώρους και χερσαία σύνορα (Pisciotta, 2020). Παράλληλα, υπάρχουν και τα κράτη που υιοθετούν παγκόσμιο αναθεωρητισμό, επιδιώκοντας μεταβολές στον ίδιο τον χαρακτήρα της διεθνούς τάξης. Αυτά τα κράτη συχνά αντιπαρατίθενται στην υπάρχουσα φιλελεύθερη παγκόσμια τάξη, αμφισβητούν ηγεμονίες και προσπαθούν να θεμελιώσουν νέα πρότυπα παγκόσμιας διακυβέρνησης ή εναλλακτικές συμμαχίες. Στον σύγχρονο κόσμο, η ανάδυση πολυπολικών δομών δημιουργεί ευκαιρίες για τέτοιες επιδιώξεις, ιδίως όταν η παραδοσιακή ηγεμονική ισχύς εμφανίζεται αποδυναμωμένη ή αμφισβητούμενη (Zionts, 2006).

Η εκδήλωση του αναθεωρητισμού δεν είναι απλώς προϊόν εξωτερικών συνθηκών αλλά συνδέεται στενά με την εσωτερική πολιτική ταυτότητα, την εθνική ιδεολογία και την ηγεσία του εκάστοτε κράτους. Το αναθεωρητικό κράτος δεν αρκείται απλώς στη διαχείριση των παγκόσμιων ισορροπιών, αλλά φιλοδοξεί να διαμορφώσει τις εξελίξεις ενεργητικά, βασισμένο είτε σε πραγματικές ικανότητες είτε σε κατασκευασμένες αφηγήσεις. Η ιστορική μνήμη, ο εθνικισμός, η επιθυμία αποκατάστασης "χαμένων πατρίδων" ή "εθνικής υπερηφάνειας", είναι συχνά καθοριστικοί παράγοντες. Η ηγεσία μπορεί να εργαλειοποιήσει τέτοιες αφηγήσεις για να εδραιώσει την εσωτερική

νομιμοποίησή της ή να προσανατολίσει την κοινωνία σε εξωτερικούς στόχους, παρακάμπτοντας εσωτερικές αντιφάσεις και κρίσεις. Σε πολλές περιπτώσεις, η αναθεωρητική ρητορική εξυπηρετεί εσωτερικούς πολιτικούς στόχους, όπως η ενίσχυση της συσπείρωσης ή ο αποπροσανατολισμός από κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα (Rynning & Ringsmose, 2008).

Η διεθνής κοινότητα καλείται συχνά να αξιολογήσει τον αναθεωρητισμό όχι μόνο στη βάση των ενεργειών ενός κράτους, αλλά και στη βάση των αντιλήψεων περί απειλής. Δεν είναι πάντοτε σαφές αν ένα κράτος είναι εγγενώς αναθεωρητικό ή αν ωθείται σε τέτοιες στάσεις ως αντίδραση σε εξωτερικές πιέσεις, απειλές ή αποκλεισμούς. Οι αντιλήψεις, οι προσλαμβάνουσες και οι ιστορικές προκαταλήψεις διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην ερμηνεία των προθέσεων. Σε αυτό το πλαίσιο, η θεωρητική προσέγγιση που επικεντρώνεται στην ισορροπία απειλής αντί της ισορροπίας ισχύος προσφέρει πιο ρεαλιστικά ερμηνευτικά εργαλεία. Ο τρόπος με τον οποίο ένα κράτος αντιλαμβάνεται τις προθέσεις των γειτόνων του, τη γεωγραφική του θέση και τη στρατιωτική τους ισχύ είναι εξίσου σημαντικός με την αντικειμενική στρατιωτική δύναμη (Termine, 2025).

Συνοψίζοντας, ο αναθεωρητισμός αποτελεί ένα πολυδιάστατο φαινόμενο που εκδηλώνεται με διαφορετικούς τρόπους, σκοπούς και μέσα. Δεν περιορίζεται στη στρατιωτική επιβολή, αλλά εντάσσεται σε ένα φάσμα στρατηγικών που στόχο έχουν την αλλαγή του υφιστάμενου πλαισίου διεθνούς τάξης. Η κατανόηση των διαφορετικών ειδών του αναθεωρητισμού, των ιστορικών και ιδεολογικών του υποβάθρων και των αντιλήψεων που τον συνοδεύουν, είναι απαραίτητη για την αξιολόγηση της συμπεριφοράς κρατών όπως η Τουρκία, που αναδεικνύουν την αναθεωρητική στρατηγική σε κεντρική συνιστώσα της εξωτερικής τους πολιτικής (Termine, 2025).

1.2 Θεωρητικές προσεγγίσεις

1.2.1 Ισορροπία ισχύος

Ο όρος «ισορροπία ισχύος» αποτελεί μία από τις πιο θεμελιώδεις και ταυτόχρονα διαχρονικές έννοιες στη θεωρία των διεθνών σχέσεων. Βασίζεται στην υπόθεση ότι τα

κράτη, ως κυρίαρχες και ορθολογικές μονάδες του διεθνούς συστήματος, επιδιώκουν τη διασφάλιση της επιβιώσής τους μέσα σε ένα άναρχο περιβάλλον, όπου απουσιάζει μια υπέρτερη δύναμη που να μπορεί να επιβάλει κανόνες ή να παρέχει ασφάλεια. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η ισχύς και η κατανομή της μεταξύ των δρώντων καθίσταται το κύριο μέσο μέσω του οποίου τα κράτη προσδιορίζουν τη συμπεριφορά τους, σχεδιάζουν τη στρατηγική τους και διαμορφώνουν τις σχέσεις τους με άλλους διεθνείς δρώντες. Η ισορροπία ισχύος δεν αποτελεί στατικό φαινόμενο, αλλά μια δυναμική διαδικασία συνεχούς προσαρμογής στις αλλαγές του διεθνούς περιβάλλοντος, είτε μέσω στρατιωτικής ενίσχυσης είτε μέσω συμμαχιών (Κουσκουβέλης, 2010).

Η λογική της ισορροπίας ισχύος πηγάζει από την παραδοχή ότι όταν η ισχύς συγκεντρώνεται υπερβολικά σε έναν ή λίγους δρώντες, το διεθνές σύστημα καθίσταται ασταθές. Στην περίπτωση που ένα κράτος ή μια συμμαχία αποκτήσει υπέρμετρη ισχύ, τότε τα υπόλοιπα κράτη θα αντιδράσουν, είτε αυξάνοντας τη δική τους στρατιωτική ή οικονομική ικανότητα είτε σχηματίζοντας ή προσχωρώντας σε συμμαχίες με σκοπό τη συγκράτηση της αναδυόμενης δύναμης. Αυτή η διαδικασία εξισορρόπησης λειτουργεί αποτρεπτικά και προληπτικά, εμποδίζοντας ένα κράτος από το να επιβάλει μονομερώς τη βούλησή του στους υπόλοιπους ή να υπονομεύσει το υπάρχον status quo. Έτσι η ισορροπία ισχύος διαμορφώνεται ως μηχανισμός επιβίωσης, αυτορρύθμισης και σταθεροποίησης του διεθνούς συστήματος (Κουσκουβέλης, 2010).

Η διατήρηση της ισορροπίας δεν σημαίνει απαραίτητα ίση κατανομή ισχύος ανάμεσα σε όλα τα κράτη, αλλά μια σχετική κατανομή που δεν επιτρέπει σε κανένα κράτος να ηγεμονεύσει απόλυτα. Η σχετικότητα της ισχύος καθιστά τη δυναμική της εξισορρόπησης ιδιαίτερα ευαίσθητη στις προθέσεις, τις απειλές και τις στρατηγικές κινήσεις κάθε δρώντα. Τα κράτη δεν εξισορροπούν μόνο βάσει των αντικειμενικών δυνατοτήτων των άλλων, αλλά και βάσει της αντίληψης που έχουν για τις προθέσεις και τη στρατηγική συμπεριφορά τους. Συνεπώς, η ισορροπία ισχύος δεν αφορά μόνο ποσοτικά μεγέθη αλλά και ποιοτικές παραμέτρους, όπως η γεωστρατηγική θέση, η πολιτική βούληση, η τεχνολογική υπεροχή ή το ιδεολογικό πλαίσιο μέσα στο οποίο κινείται ένα κράτος (Paul et al., 2004).

Η ιστορική πορεία του διεθνούς συστήματος προσφέρει πολλά παραδείγματα εφαρμογής της λογικής της ισορροπίας ισχύος. Από τις συμμαχίες της αρχαίας Ελλάδας έως τα ευρωπαϊκά συστήματα συμμαχιών πριν και μετά τους παγκόσμιους πολέμους, η προσπάθεια των κρατών να αποτρέψουν την ηγεμονία ενός και μόνο δρώντα αποτέλεσε διαχρονικό στρατηγικό μέλημα. Η ισορροπία αυτή άλλοτε επετεύχθη με επιτυχία, όπως στην περίπτωση της μεταναπολεόντειας Ευρώπης, και άλλοτε απέτυχε παταγωδώς, όπως στην περίπτωση της ανόδου της ναζιστικής Γερμανίας, όπου η έλλειψη έγκαιρης εξισορρόπησης οδήγησε σε παγκόσμια σύρραξη. Οι σύγχρονες διεθνείς εξελίξεις, όπως η άνοδος της Κίνας, η επάνοδος της Ρωσίας ως στρατηγικού δρώντα, καθώς και η σχετική αποδυνάμωση των Ηνωμένων Πολιτειών, επαναφέρουν στο προσκήνιο το ζήτημα της ισορροπίας ισχύος και τη σημασία της για τη διατήρηση της σταθερότητας (Sheehan, 2004).

Ο μηχανισμός της εξισορρόπησης διακρίνεται σε δύο βασικές στρατηγικές επιλογές: την εσωτερική και την εξωτερική εξισορρόπηση. Η εσωτερική εξισορρόπηση αφορά την προσπάθεια ενός κράτους να ενισχύσει τις ίδιες του τις δυνατότητες, επενδύοντας σε στρατιωτικές, τεχνολογικές ή οικονομικές υποδομές. Αντιθέτως, η εξωτερική εξισορρόπηση σχετίζεται με τη σύναψη συμμαχιών, την ανάπτυξη διπλωματικών δεσμών και την αξιοποίηση της συλλογικής ασφάλειας έναντι ενός κοινού αντιπάλου ή απειλής. Στην πράξη, τα περισσότερα κράτη ακολουθούν έναν συνδυασμό των δύο στρατηγικών, επιδιώκοντας αφενός να διατηρήσουν ένα ελάχιστο επίπεδο αυτονομίας και αφετέρου να ενταχθούν σε συμμαχίες που θα ενισχύσουν τη στρατηγική τους θέση (Κουσκουβέλης, 2010).

Παράλληλα, υπάρχει η στρατηγική του εξισορροπητικού συνασπισμού έναντι της στρατηγικής του ευθυγραμμιζόμενου κράτους, το οποίο επιλέγει να συμπλεύσει με την ισχυρή δύναμη προκειμένου να εξασφαλίσει όφελος ή προστασία. Αυτή η στάση, γνωστή και ως στρατηγική του «συμμάχου του ισχυρού», δεν αποσκοπεί στην εξισορρόπηση αλλά στη διασφάλιση συμφερόντων μέσω προσεταιρισμού. Η επιλογή μεταξύ εξισορρόπησης και ευθυγράμμισης εξαρτάται από πληθώρα παραγόντων, όπως η στρατηγική κουλτούρα του κράτους, το επίπεδο απειλής που αντιμετωπίζει, αλλά και οι εσωτερικές του πολιτικές ισορροπίες. Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις όπου η ευθυγράμμιση δεν είναι προϊόν αδυναμίας αλλά συνειδητής επιλογής, όταν για

παράδειγμα ένα μικρό κράτος αντιλαμβάνεται ότι μπορεί να επωφεληθεί περισσότερο συνεργαζόμενο με την ισχυρότερη δύναμη παρά αντιτασσόμενο σε αυτήν (Κουσκουβέλης, 2010).

Η έννοια της ισορροπίας ισχύος έχει αποτελέσει αντικείμενο έντονου θεωρητικού διαλόγου, καθώς δεν έχει πάντοτε την ίδια σημασία για όλους τους ερευνητές. Για κάποιους, αποτελεί φυσικό και αναπόφευκτο χαρακτηριστικό του διεθνούς συστήματος, ενώ για άλλους είναι περισσότερο μια ιστορικά διαμορφωμένη στρατηγική επιλογή. Επιπλέον, έχουν τεθεί ερωτήματα ως προς την ηθική και πολιτική αξία της ισορροπίας. Υποστηρίζεται, για παράδειγμα, ότι η έμφαση στην ισχύ και την εξισορρόπηση ενισχύει τη λογική του ανταγωνισμού, υπονομεύει τη δυνατότητα συνεργασίας και διαιώνίζει μια ανασφαλή αντίληψη της διεθνούς πολιτικής. Άλλοι ωστόσο τονίζουν πως η ισορροπία ισχύος, παρά τις εγγενείς της αδυναμίες, έχει αποδειχθεί ιστορικά αποτελεσματική στο να προλαμβάνει την ηγεμονία και να διατηρεί ένα στοιχειώδες επίπεδο τάξης (Paul et al., 2004).

Η ισορροπία ισχύος προσλαμβάνει ιδιαίτερο ενδιαφέρον όταν εντάσσεται σε περιφερειακά υποσυστήματα, όπου οι σχέσεις μεταξύ των κρατών χαρακτηρίζονται από εντονότερη αλληλεξάρτηση και εγγύτητα. Σε τέτοια περιβάλλοντα, η κατανομή ισχύος έχει άμεσες συνέπειες, όχι μόνο για την ασφάλεια αλλά και για την πολιτική σταθερότητα και την οικονομική ανάπτυξη. Η περιφερειακή εξισορρόπηση μπορεί να λάβει τη μορφή διμερών συμφωνιών ασφάλειας, αμυντικών συμμαχιών, ή ακόμα και άτυπων σχηματισμών που δημιουργούνται υπό την πίεση εξωτερικών προκλήσεων. Τα μικρότερα κράτη σε τέτοιες περιπτώσεις καλούνται να σταθμίσουν προσεκτικά τις επιλογές τους, καθώς η λανθασμένη εκτίμηση της ισχύος ή των προθέσεων ενός δρώντα μπορεί να οδηγήσει σε αστάθεια ή και σύγκρουση (Vadai & Press-Barnathan, 2023).

Η έννοια της ισορροπίας ισχύος έχει δεχτεί επίσης κριτική για την ασάφειά της σε πρακτικό επίπεδο. Συχνά είναι δύσκολο να εκτιμηθεί πότε ακριβώς ένα σύστημα είναι ισορροπημένο ή ποια κίνηση ενός κράτους συνιστά παραβίαση της ισορροπίας. Επιπλέον, η εξισορρόπηση δεν συμβαίνει πάντα άμεσα ή με προβλέψιμο τρόπο. Υπάρχουν περιπτώσεις όπου τα κράτη καθυστερούν να αντιδράσουν, επιλέγουν να αγνοήσουν απειλές ή αδυνατούν να συντονιστούν μεταξύ τους. Η αντίδραση των κρατών

στις μεταβολές της ισχύος επηρεάζεται από ψυχολογικούς, ιδεολογικούς και εσωτερικούς πολιτικούς παράγοντες που καθιστούν την εφαρμογή της θεωρίας πιο πολύπλοκη από ό,τι υποδηλώνει το αφηρημένο της σχήμα (Vadai & Press-Barnathan, 2023).

Παρά τις αδυναμίες της, η ισορροπία ισχύος παραμένει κρίσιμο εργαλείο ανάλυσης, καθώς προσφέρει ένα ρεαλιστικό πλαίσιο κατανόησης του διεθνούς συστήματος ως πεδίου συγκρούσεων, συμμαχιών και στρατηγικών υπολογισμών. Επιτρέπει την ερμηνεία των συμπεριφορών των κρατών όχι ως αποτέλεσμα καλοπροαίρετης συνεργασίας, αλλά ως προϊόν αυτοσυντήρησης, συμφέροντος και υπολογισμού κινδύνου. Παράλληλα, προσφέρει έναν μηχανισμό πρόβλεψης των εξελίξεων, αφού η υπέρμετρη ισχύς ενός δρώντα αναμένεται, με βάση τη θεωρία, να προκαλέσει αντιδράσεις που αποσκοπούν στην αποκατάσταση της ισορροπίας (Sheehan, 2004).

Τέλος, η εφαρμογή της θεωρίας της ισορροπίας ισχύος στα σύγχρονα γεωπολιτικά δεδομένα ενισχύει τη σημασία της κατανόησης του τρόπου με τον οποίο τα κράτη αντιλαμβάνονται την απειλή και την ισχύ. Δεν είναι μόνο η αντικειμενική δυνατότητα που καθορίζει τη συμπεριφορά, αλλά και το πώς αυτή εκλαμβάνεται. Η ψυχολογική διάσταση της ισχύος, ο ρόλος των προσλήψεων και των στερεοτύπων, όπως και η πολιτισμική και ιστορική μνήμη, εισάγουν στην έννοια της ισορροπίας ισχύος ένα πλέγμα υποκειμενικότητας που καθιστά την ανάλυσή της ακόμη πιο σύνθετη και χρήσιμη για την ερμηνεία της διεθνούς πολιτικής πραγματικότητας (Paul et al., 2004).

1.2.2 Αμυντικός και επιθετικός ρεαλισμός

Ο ρεαλισμός, ως θεωρητικό ρεύμα στις διεθνείς σχέσεις, αποτελεί μία από τις πλέον εδραιωμένες προσεγγίσεις για την κατανόηση της διεθνούς πολιτικής. Εστιάζει κυρίως στην ισχύ, την ασφάλεια και τον άναρχο χαρακτήρα του διεθνούς συστήματος, όπου τα κράτη είναι οι βασικοί δρώντες και επιδιώκουν την επιβίωσή τους μέσα σε ένα περιβάλλον αβεβαιότητας και απουσίας παγκόσμιας εξουσίας. Στο πλαίσιο του ρεαλισμού έχουν αναπτυχθεί διαφορετικές εκδοχές και υποκατηγορίες που επιχειρούν να ερμηνεύσουν τη συμπεριφορά των κρατών με πιο εξειδικευμένο τρόπο. Από τις σημαντικότερες μεταξύ αυτών είναι ο επιθετικός και ο αμυντικός ρεαλισμός, δύο

ρεύματα που μοιράζονται κοινή θεωρητική βάση αλλά αποκλίνουν ως προς την ερμηνεία των κινήτρων και της στρατηγικής των κρατών. Ο επιθετικός ρεαλισμός συνδέεται κυρίως με τον John Mearsheimer, ο οποίος προσέφερε μια αιχμηρή, διαυγή και ριζοσπαστική ανάγνωση της διεθνούς πολιτικής, η οποία διαφοροποιείται σημαντικά από τις ηπιότερες θεωρήσεις του αμυντικού ρεαλισμού (Κουσκουβέλης, 2010).

Η βασική αρχή στην οποία συμφωνούν και οι δύο σχολές είναι ότι το διεθνές σύστημα είναι αναρχικό. Δεν υπάρχει μια υπέρτερη αρχή που να επιβάλλει κανόνες ή να προσφέρει εγγυημένη ασφάλεια, επομένως τα κράτη λειτουργούν υπό συνθήκες ανασφάλειας. Τα κράτη είναι ορθολογικοί δρώντες που επιδιώκουν την επιβίωσή τους, αναγνωρίζοντας ταυτόχρονα ότι δεν μπορούν να προβλέψουν με βεβαιότητα τις προθέσεις των άλλων. Η ισχύς καθίσταται το κύριο μέσο για την εξασφάλιση της ασφάλειας. Από αυτό το σημείο ξεκινά η διαφοροποίηση ανάμεσα στον αμυντικό και τον επιθετικό ρεαλισμό, καθώς τα δύο ρεύματα δίνουν διαφορετική απάντηση στο ερώτημα: πόση ισχύ χρειάζεται ένα κράτος για να είναι ασφαλές (Hamilton & Rathbun, 2013).

Ο αμυντικός ρεαλισμός θεωρεί ότι τα κράτη επιδιώκουν την επαρκή, αλλά όχι υπερβολική, ισχύ. Ο στόχος τους είναι η διατήρηση του status quo, όχι η ανατροπή του. Τα κράτη ενεργούν με μετριοπάθεια και φροντίζουν να μην προκαλούν τις ισχυρές δυνάμεις, διότι η επιδίωξη ηγεμονίας ή υπέρμετρης επιρροής μπορεί να οδηγήσει σε αντίστροφα αποτελέσματα, όπως την ενεργοποίηση μηχανισμών εξισορρόπησης από άλλα κράτη. Κατά συνέπεια, η αναζήτηση της απόλυτης ισχύος είναι όχι μόνο περιττή αλλά και επικίνδυνη. Ο αμυντικός ρεαλισμός υποστηρίζει ότι το διεθνές σύστημα, μέσω της δυναμικής της εξισορρόπησης και του κινδύνου αντίδρασης, τιμωρεί τα κράτη που επιχειρούν να επιβληθούν με επιθετικά μέσα. Συνεπώς, το ορθολογικό κράτος οφείλει να ενεργεί συνετά και να μην υπερβαίνει τα όρια που του επιτρέπουν οι συσχετισμοί ισχύος. Αυτό σημαίνει ότι η ασφάλεια μπορεί να επιτευχθεί μέσω της διατήρησης σχετικής ισχύος και όχι της απόλυτης υπεροχής (Waltz, 2010).

Αντιθέτως, ο επιθετικός ρεαλισμός προσεγγίζει το ίδιο ερώτημα με διαφορετική οπτική. Κατά τον Mearsheimer, τα κράτη δεν αρκούνται στην επάρκεια ισχύος αλλά επιδιώκουν διαρκώς την αύξησή της. Ο απώτερος στόχος τους είναι η ηγεμονία στο περιφερειακό ή παγκόσμιο επίπεδο. Η επιδίωξη αυτή δεν απορρέει από φιλοδοξίες,

ιδεολογία ή ιδιοσυγκρασία, αλλά από την ίδια τη φύση του διεθνούς συστήματος. Η αναρχία, η αβεβαιότητα για τις προθέσεις των άλλων και η απουσία αξιόπιστων εγγυήσεων ασφάλειας ωθούν τα κράτη να συγκεντρώνουν όση περισσότερη ισχύ μπορούν. Η υπεροχή στην ισχύ είναι ο μόνος αξιόπιστος τρόπος για να ελαχιστοποιήσει ένα κράτος τις απειλές και να αυξήσει τις πιθανότητες επιβιώσής του. Κατά τον Mearsheimer, ο κόσμος είναι ένα πεδίο σκληρού ανταγωνισμού όπου κάθε κενό ισχύος αντιμετωπίζεται ως ευκαιρία και κάθε αδυναμία ως πρόσκληση σε επιθετικότητα. Επομένως, τα κράτη λειτουργούν με γνώμονα τη στρατηγική μεγιστοποίησης της ισχύος τους, όχι επειδή είναι αναγκαστικά επιθετικά, αλλά επειδή το διεθνές σύστημα τα ωθεί προς αυτήν την κατεύθυνση (Mearsheimer, 2011).

Ο επιθετικός ρεαλισμός θεωρεί επίσης ότι η επιδίωξη της ηγεμονίας δεν είναι απλώς πιθανή αλλά συχνά αναγκαία. Η ηγεμονία προσφέρει το μέγιστο επίπεδο ασφάλειας διότι μειώνει την απειλή από άλλους δρώντες. Εάν ένα κράτος καταφέρει να κυριαρχήσει σε μια περιοχή, ελέγχει τους συσχετισμούς ισχύος και διαμορφώνει τους όρους της διεθνούς πολιτικής προς όφελός του. Επομένως, σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση, η επιδίωξη ηγεμονίας δεν είναι παθολογική, αλλά λειτουργική και ρεαλιστική. Στο πλαίσιο αυτό, οι συμμαχίες είναι εργαλειακές, πρόσκαιρες και συχνά επισφαλείς, καθώς το συμφέρον υπαγορεύει τις συνεργασίες και όχι κάποια σταθερή ηθική δέσμευση. Τα κράτη πρέπει να είναι πάντοτε προετοιμασμένα για την προδοσία ή την αποδυνάμωση των συμμάχων τους, ενώ παράλληλα να επιδιώκουν την αποδυνάμωση των αντιπάλων τους (Mearsheimer, 2011).

Μια βασική έννοια στον επιθετικό ρεαλισμό είναι η ασφάλεια μέσω ισχύος και όχι μέσω ισορροπίας. Η λογική της αποτροπής δεν είναι επαρκής· η μόνη πραγματική ασφάλεια εξασφαλίζεται μέσω της στρατηγικής υπεροχής. Γι' αυτό, η ισχύς γίνεται αυτοσκοπός και όχι απλώς μέσο. Αντίθετα, ο αμυντικός ρεαλισμός εστιάζει στην έννοια της ισορροπίας ισχύος ως φυσικού φραγμού στην ανεξέλεγκτη επέκταση. Θεωρεί ότι τα κράτη μπορούν να συνυπάρχουν ειρηνικά, υπό την προϋπόθεση ότι κανένα δεν υπερβαίνει τις εύλογες απαιτήσεις ασφαλείας. Πιστεύει ότι ο επιθετισμός δεν είναι απαραίτητα η πιο συμφέρουσα στρατηγική και ότι η υπερβολική συσσώρευση ισχύος προκαλεί δυσπιστία και αντίδραση, οδηγώντας σε αντιπαραγωγικά αποτελέσματα (Mearsheimer, 2011).

Οι δύο θεωρήσεις διαφέρουν επίσης ως προς την πρόβλεψη της διεθνούς συμπεριφοράς. Ο επιθετικός ρεαλισμός είναι πιο απαισιόδοξος και θεωρεί τον ανταγωνισμό ως εγγενές χαρακτηριστικό των διεθνών σχέσεων. Η ειρήνη είναι προσωρινή και εύθραυστη, ενώ οι συγκρούσεις είναι αναπόφευκτες. Η πολεμική σύγκρουση αποτελεί συχνά προέκταση της στρατηγικής επιδίωξης ισχύος. Ο αμυντικός ρεαλισμός είναι περισσότερο αισιόδοξος και θεωρεί ότι η σταθερότητα είναι δυνατή μέσω εξισορρόπησης και αποτροπής. Αναγνωρίζει τη δυνατότητα συνεργασίας, τουλάχιστον υπό ορισμένες συνθήκες, και αποδίδει μεγαλύτερη σημασία στις επιπτώσεις του κόστους του πολέμου και της απόφασης των κρατών να αποφύγουν την άσκοπη επιδείνωση της ασφάλειας τους (Heydarian Pashakhanlou, 2018).

Η ανάλυση των δύο ρευμάτων προσφέρει σημαντικά εργαλεία κατανόησης της εξωτερικής πολιτικής των κρατών. Σε περιπτώσεις αναθεωρητικής συμπεριφοράς, όπως αυτή της Ρωσίας ή της Τουρκίας, ο επιθετικός ρεαλισμός προσφέρει πειστική ερμηνεία των κινήτρων πίσω από την επιδίωξη ελέγχου γεωπολιτικών ζωνών. Αντίστοιχα, σε περιπτώσεις όπου τα κράτη επιλέγουν να παραμείνουν στο πλαίσιο των διεθνών κανόνων και να αποφεύγουν την επιθετικότητα, ο αμυντικός ρεαλισμός αποδίδει καλύτερα τις στρατηγικές της αποτροπής και της σταθερότητας. Στην πραγματικότητα, η συμπεριφορά των κρατών δεν υπακούει αποκλειστικά σε μία σχολή σκέψης· οι επιλογές συχνά αντανακλούν μια σύνθεση κινήτρων, πιέσεων και στρατηγικών εκτιμήσεων που μπορούν να ερμηνευτούν εν μέρει και από τις δύο θεωρητικές προσεγγίσεις (Hamilton & Rathbun, 2013).

Η συμβολή του Mearsheimer στον επιθετικό ρεαλισμό προσφέρει έναν ισχυρό ερμηνευτικό φακό για τον τρόπο με τον οποίο η ισχύς και η στρατηγική επηρεάζουν τη διεθνή σταθερότητα. Η έμφαση στην αναρχία, την αβεβαιότητα και την αναπόφευκτη σύγκρουση δημιουργεί ένα απαισιόδοξο αλλά συνεκτικό θεωρητικό πλαίσιο. Η κριτική που του ασκείται εστιάζει στη μονομέρεια της προσέγγισης, στη σχετική παραγνώριση μη στρατιωτικών παραγόντων και στη μειωμένη σημασία που αποδίδει στους θεσμούς και τους κανόνες του διεθνούς δικαίου. Ωστόσο, η οξυδέρκεια με την οποία διατυπώνεται η θεώρηση αυτή επιτρέπει την πρόβλεψη και την εξήγηση σημαντικών διεθνών εξελίξεων, ιδίως σε περιόδους κρίσης ή μετάβασης ισχύος (Toft, 2005).

Η σύγκριση μεταξύ επιθετικού και αμυντικού ρεαλισμού αναδεικνύει τη σημασία της θεωρίας στην κατανόηση του διεθνούς περιβάλλοντος. Η συμπεριφορά των κρατών δεν είναι αυτονόητη αλλά επηρεάζεται από βαθύτερες θεσμικές και συστημικές συνθήκες. Οι θεωρίες αυτές δεν προσφέρουν μόνο ερμηνείες, αλλά και διαφορετικές οπτικές για το πώς μπορεί να επιτευχθεί ασφάλεια, ποια στρατηγική είναι περισσότερο αποτελεσματική και ποιες είναι οι συνέπειες της επιδίωξης ισχύος. Καθιστούν σαφές ότι η ασφάλεια δεν είναι στατικό δεδομένο αλλά δυναμική διαδικασία, στην οποία κάθε κίνηση προκαλεί αντίδραση και κάθε ισορροπία είναι προσωρινή. Μέσα από αυτή τη θεωρητική πολυφωνία, ο ρεαλισμός διατηρεί την αξία του ως βασικό εργαλείο κατανόησης της διεθνούς πολιτικής πραγματικότητας (Hamilton & Rathbun, 2013).

1.2.3 Θεωρία ισορροπίας απειλών

Η θεωρία της ισορροπίας απειλών αποτελεί μία από τις σημαντικότερες εξελίξεις στον χώρο του ρεαλισμού στις διεθνείς σχέσεις, καθώς μετατοπίζει το επίκεντρο της ανάλυσης από την κατανομή ισχύος καθαυτή στις αντιλήψεις περί απειλής. Σε αντίθεση με την παραδοσιακή θεωρία της ισορροπίας ισχύος, η οποία εστιάζει στην ανακατανομή στρατιωτικής δύναμης ως κινητήριο μοχλό των διεθνών συμπεριφορών, η θεωρία της ισορροπίας απειλών εστιάζει στη σημασία που αποδίδουν τα κράτη σε συγκεκριμένους δρώντες ως πηγή κινδύνου για την ασφάλειά τους. Η σημασία της εν λόγω θεωρίας έγκειται στο γεγονός ότι προσφέρει ένα περισσότερο σύνθετο και ρεαλιστικό υπόδειγμα για την κατανόηση των στρατηγικών επιλογών των κρατών, ενσωματώνοντας παραμέτρους που υπερβαίνουν την απλή ποσοτική αποτίμηση της ισχύος (Walt, 1990).

Η βασική υπόθεση της θεωρίας είναι ότι τα κράτη δεν αντιδρούν απέναντι σε όλους τους ισχυρούς δρώντες με τον ίδιο τρόπο, αλλά αντιλαμβάνονται κάποιους εξ αυτών ως απειλητικούς και άλλους όχι, ανάλογα με μια σειρά από κριτήρια. Η απειλή δεν προσδιορίζεται αποκλειστικά από την αντικειμενική στρατιωτική ισχύ ενός δρώντα, αλλά και από την εγγύτητα, την επιθετική του ικανότητα και ιδίως τις αντιλαμβανόμενες προθέσεις του. Η *εγγύτητα* μπορεί να είναι γεωγραφική, δηλαδή η φυσική κοντινότητα του δρώντα προς την επικράτεια ενός κράτους, ή και χρονική, με την έννοια της άμεσης δυνατότητας κινητοποίησης στρατιωτικών μέσων. Από την άλλη, η *επιθετική ικανότητα*

αφορά όχι μόνο το μέγεθος και την ποιότητα των οπλικών συστημάτων, αλλά και την ευελιξία, την ετοιμότητα και το δόγμα χρήσης αυτών των δυνάμεων, δηλαδή το πόσο εύκολα και άμεσα μπορούν να αξιοποιηθούν για επιθετικές ενέργειες. Παράλληλα, ένα κράτος με μεγάλη ισχύ μπορεί να μη θεωρείται απειλή εάν οι προθέσεις του εκλαμβάνονται ως ειρηνικές ή σταθεροποιητικές, ενώ ένα μικρότερο κράτος μπορεί να θεωρείται ιδιαίτερα επικίνδυνο εάν εκφράζει επιθετικές φιλοδοξίες ή αμφισβητεί το status quo. Αυτή η μετατόπιση από την αντικειμενική ισχύ στην υποκειμενική αντίληψη δημιουργεί νέα δεδομένα στην ερμηνεία των συμμαχιών, των εξισορροπήσεων και γενικότερα της στρατηγικής συμπεριφοράς (Gause, 2003).

Σύμφωνα με την ανάλυση αυτή, τα κράτη επιδιώκουν να εξισορροπήσουν όχι απλώς την ισχύ, αλλά εκείνους που θεωρούνται απειλητικοί. Η εξισορρόπηση δεν έχει πλέον καθολικό χαρακτήρα, αλλά προσανατολίζεται σε συγκεκριμένες πηγές κινδύνου. Έτσι, εξηγούνται φαινόμενα όπου ισχυρά κράτη δεν προκαλούν αντιδράσεις, ενώ λιγότερο ισχυροί δρώντες οδηγούν σε σχηματισμό συμμαχιών και αναδιάταξη των περιφερειακών ισορροπιών. Οι συμμαχίες σε αυτό το πλαίσιο σχηματίζονται όχι με βάση τον φόβο ισχύος, αλλά με βάση τον φόβο πρόθεσης και επιθετικής δυναμικής. Η αντίληψη της απειλής αποκτά κεντρική θέση, καθιστώντας τον ρόλο της στρατηγικής κουλτούρας, της ιστορικής εμπειρίας και της ιδεολογίας θεμελιώδη (Gause, 2003).

Στην πράξη, αυτή η θεωρητική προσέγγιση συμβάλλει στη βαθύτερη κατανόηση των γεωπολιτικών σχέσεων σε περιοχές όπου η ισχύς δεν κατανέμεται ισόρροπα και όπου οι σχέσεις μεταξύ των κρατών διαμορφώνονται όχι τόσο με βάση αντικειμενικά δεδομένα, αλλά μέσω ιστορικών ανταγωνισμών, απειλητικών ρητορικών και γεωστρατηγικών προσλήψεων. Η θεωρία καθιστά σαφές ότι τα κράτη ενεργούν με βάση τη δική τους εσωτερική επεξεργασία του διεθνούς περιβάλλοντος και όχι απλώς με βάση έναν εξωτερικά παρατηρούμενο συσχετισμό ισχύος. Το διεθνές σύστημα, λοιπόν, καθίσταται περισσότερο περίπλοκο, καθώς οι συμπεριφορές δεν υπακούουν πάντα στη λογική του ισχυρού-αδύναμου, αλλά σε ένα δίκτυο ερμηνειών, φόβων και στρατηγικών εκτιμήσεων (Snyder, 2007).

Η θεωρία της ισορροπίας απειλών βρίσκει ιδιαίτερα γόνιμο έδαφος στην περίπτωση της Τουρκίας και της στρατηγικής της πρόσληψης στο περιφερειακό επίπεδο.

Η Τουρκία, αν και δεν αποτελεί πάντα το ισχυρότερο στρατιωτικά κράτος στην περιοχή, συχνά εκλαμβάνεται από γειτονικά κράτη ως απειλή, εξαιτίας της αναθεωρητικής της ρητορικής, των επεμβατικών της ενεργειών και της επιδίωξης για επέκταση της σφαίρας επιρροής της. Οι ενέργειες αυτές ερμηνεύονται όχι μόνο με βάση τις στρατιωτικές της ικανότητες, αλλά κυρίως με βάση το πολιτικοστρατηγικό της δόγμα, όπως αυτό αποτυπώνεται στην έννοια του «στρατηγικού βάθους» που διατύπωσε ο Αχμέτ Νταβούτογλου (Κουσκουβέλης & Λίτσας, 2013).

Η θεωρία του στρατηγικού βάθους αποτέλεσε την ιδεολογική και στρατηγική βάση της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας κατά την πρώτη δεκαετία του 21ου αιώνα. Σύμφωνα με αυτήν τη θεώρηση, η Τουρκία οφείλει να αξιοποιήσει το γεωγραφικό της πλεονέκτημα και το ιστορικό της παρελθόν για να ανακτήσει επιρροή σε περιοχές που ανήκαν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία ή βρίσκονται στο άμεσο περιφερειακό της περιβάλλον. Η έννοια του στρατηγικού βάθους δεν περιορίζεται σε στρατιωτικά μέσα, αλλά εμπεριέχει την πολιτισμική, ιστορική και θρησκευτική συνάφεια ως εργαλεία επιρροής. Εντούτοις, η εφαρμογή της οδήγησε σε εντονότερη εμπλοκή της Τουρκίας σε ζητήματα της Μέσης Ανατολής, του Καυκάσου και της Ανατολικής Μεσογείου, με αποτέλεσμα να αυξηθεί η καχυποψία γειτονικών κρατών απέναντί της (Κουσκουβέλης & Λίτσας, 2013).

Από την οπτική της θεωρίας της ισορροπίας απειλών, η στρατηγική της Τουρκίας δεν ερμηνεύεται απλώς ως επιδίωξη ισχύος, αλλά ως πρόκληση απέναντι στο υφιστάμενο status quo και συνεπώς ως απειλή. Ακόμα και σε περιπτώσεις που η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας δεν είναι συγκριτικά ανώτερη, οι γειτονικές χώρες προχωρούν σε στρατηγικές εξισορρόπησης, ενισχύοντας τη στρατιωτική τους ικανότητα ή προσεγγίζοντας άλλες δυνάμεις. Η πολιτική αυτή της εξισορρόπησης εδράζεται όχι στον φόβο της τουρκικής ισχύος καθεαυτής, αλλά στον φόβο της αναθεώρησης, της αμφισβήτησης και της ρευστοποίησης των συνθηκών που έχουν διαμορφώσει τις περιφερειακές ισορροπίες (Daneshnia et al., 2015).

Η προσέγγιση του στρατηγικού βάθους εντείνει την αντίληψη της απειλής, διότι αποδίδει στη δράση της Τουρκίας έναν ευρύτερο σκοπό, που υπερβαίνει την απλή περιφερειακή σταθερότητα. Η σύνδεση του ιστορικού παρελθόντος με την παρούσα

εξωτερική πολιτική ενισχύει την πεποίθηση ότι η Τουρκία δεν επιδιώκει μόνο την υπεράσπιση των συμφερόντων της, αλλά και την επανανοηματοδότηση του ρόλου της ως ηγετικής δύναμης στην ευρύτερη περιοχή. Αυτή η επιδίωξη μπορεί να φέρει στο προσκήνιο παλαιότερους φόβους, ιστορικά τραύματα και ανταγωνισμούς, επιβαρύνοντας περαιτέρω το περιβάλλον ασφαλείας. Έτσι, η εφαρμογή της θεωρίας της ισορροπίας απειλών εξηγεί γιατί πολλές χώρες αντιδρούν έντονα απέναντι σε κινήσεις που, σε αντικειμενικούς όρους ισχύος, θα μπορούσαν να θεωρηθούν αναμενόμενες ή ήπιες (Daneshnia et al., 2015).

Η σημασία της θεωρίας καθίσταται ακόμη μεγαλύτερη αν ληφθεί υπόψη ότι το διεθνές σύστημα δεν λειτουργεί με βάση σταθερές, αλλά μεταβάλλεται συνεχώς. Οι στρατιωτικές ικανότητες είναι δυναμικές, αλλά οι αντιλήψεις συχνά παραμένουν σταθερές ή και ενισχύονται με την πάροδο του χρόνου. Η ρητορική, οι δηλώσεις ηγετών, η εξωτερική πολιτική και οι συμβολικές κινήσεις μπορούν να έχουν βαρύνουσα σημασία στον τρόπο με τον οποίο μια χώρα γίνεται αντιληπτή. Η Τουρκία, για παράδειγμα, με τις επανειλημμένες αναφορές στη Συνθήκη της Λωζάννης, τις παρεμβάσεις της στη Συρία και τη Λιβύη, αλλά και με την ανάδειξη της έννοιας της «Γαλάζιας Πατρίδας», καλλιεργεί μια εικόνα επιθετικότητας και αναθεωρητισμού, ακόμα και όταν δεν κάνει άμεση χρήση στρατιωτικής ισχύος (McLean, 2015).

Η θεωρία της ισορροπίας απειλών υποδεικνύει ότι η ασφάλεια είναι πρωτίστως ψυχολογική και αντιληπτική διαδικασία. Οι συμμαχίες σχηματίζονται και οι στρατηγικές αποφάσεις λαμβάνονται όχι μόνο με γνώμονα την αντικειμενική ισχύ, αλλά και με βάση το ποιος προκαλεί φόβο, καχυποψία ή δυσaráεσκεια. Το πλαίσιο αυτό επιτρέπει την ερμηνεία πολλών φαινομένων που δεν εξηγούνται πλήρως από την απλή λογική της ισχύος. Επιπλέον, φέρνει στο προσκήνιο τη σημασία της ιδεολογίας, της ταυτότητας και της στρατηγικής αφήγησης στην εξωτερική πολιτική. Καμία ανάλυση της διεθνούς πολιτικής δεν μπορεί να θεωρηθεί πλήρης χωρίς να λάβει υπόψη της το πώς γίνονται αντιληπτά τα κίνητρα και οι προθέσεις κάθε κράτους (Bock & Henneberg, 2013).

Συνολικά, η θεωρία της ισορροπίας απειλών προσφέρει ένα πιο σύνθετο αλλά και πιο ευέλικτο εργαλείο για την κατανόηση της διεθνούς πολιτικής πραγματικότητας. Ειδικά σε περιφερειακά υποσυστήματα με έντονη ιστορική φόρτιση, γεωπολιτικές

αντιθέσεις και έντονη πολιτική ρευστότητα, η θεωρία αυτή βοηθά στην κατανόηση του γιατί κάποια κράτη προκαλούν δυσανάλογες αντιδράσεις και οδηγούν σε νέες ισορροπίες. Ο ρόλος του στρατηγικού βάθους ως ιδεολογική και γεωπολιτική πυξίδα της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής ενισχύει την κατανόηση του πώς διαμορφώνονται οι αντιλήψεις απειλής και πώς τα κράτη αντιδρούν απέναντι σε αυτές. Μέσα από την οπτική αυτή, η έννοια της ασφάλειας αποδεσμεύεται από τον στενό ορισμό της ισχύος και αποκτά έναν περισσότερο πολιτικό, πολιτισμικό και αντιληπτικό χαρακτήρα, ανοίγοντας τον δρόμο για μια πολυδιάστατη ανάγνωση του διεθνούς ανταγωνισμού (Glaser, 2010).

2. Τα γεγονότα της κρίσης των Ιμίων

2.1 Ανάλυση και περιγραφή των γεγονότων

Η κρίση των Ιμίων αποτέλεσε μια από τις σοβαρότερες στιγμές έντασης στις ελληνοτουρκικές σχέσεις μετά τη μεταπολίτευση, φέρνοντας τις δύο χώρες στα πρόθυρα πολεμικής σύγκρουσης. Η σημασία της κρίσης δεν έγκειται μόνο στο γεγονός της οριακής στρατιωτικής αντιπαράθεσης, αλλά και στην αποκάλυψη των βαθύτερων δομικών εντάσεων που χαρακτηρίζουν τις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Η κρίση ανέδειξε την τουρκική αναθεωρητική στρατηγική, την αμφισβήτηση του διεθνούς νομικού πλαισίου από την Άγκυρα, καθώς και τις αδυναμίες της ελληνικής διπλωματικής και στρατιωτικής αντίδρασης σε μια ασύμμετρη πρόκληση (Ροζάκης, 2021).

Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις κατά την περίοδο πριν από την κρίση των Ιμίων χαρακτηριζόταν από μια σταθερή υποβόσκουσα ένταση, η οποία ενίοτε εκδηλωνόταν σε κρίσεις περιορισμένης έκτασης, όπως η αναχαίτιση αεροσκαφών στο Αιγαίο, η αμφισβήτηση χωρικών υδάτων και εναερίου χώρου ή οι τουρκικές παρεμβάσεις στις μειονοτικές πολιτικές. Η Τουρκία είχε ήδη αρχίσει από τη δεκαετία του 1970 να ακολουθεί μια πιο ενεργή στρατηγική αμφισβήτησης του καθεστώτος του Αιγαίου, εγείροντας σειρά θεμάτων που η Ελλάδα θεωρούσε λυμένα και νομικά κατοχυρωμένα. Η κρίση των Ιμίων αποτέλεσε την πρώτη έμπρακτη έκφανση μιας πολιτικής που στόχευε στην εδραίωση διεκδικήσεων με τη δημιουργία τετελεσμένων (Μίχας & Αδαμόπουλος, 2006).

Το περιστατικό ξεκίνησε με την προσάραξη του τουρκικού φορτηγού πλοίου Figen Akat στις 25 Δεκεμβρίου 1995 στη νησίδα Ίμια, μια εκ των δύο μικρών βραχονησίδων στα Δωδεκάνησα, κοντά στην Κάλυμνο. Το πλοίο ζήτησε βοήθεια από τις τουρκικές αρχές, ισχυριζόμενο ότι το σημείο δεν ανήκει στην ελληνική επικράτεια. Οι ελληνικές αρχές απάντησαν ότι η νησίδα είναι μέρος της ελληνικής επικράτειας, βάσει της Συνθήκης των Παρισίων του 1947 και του νομικού καθεστώτος που απορρέει από προηγούμενες συνθήκες. Παρά τη διπλωματική διαχείριση του συμβάντος, οι τουρκικές αρχές επανήλθαν με ρηματική διακοίνωση στις 29 Δεκεμβρίου, αμφισβητώντας επίσημα την κυριαρχία της Ελλάδας επί των Ιμίων. Επρόκειτο για την πρώτη φορά που η Τουρκία αμφισβήτησε ευθέως ελληνική κυριαρχία επί συγκεκριμένης περιοχής με επίσημο

διπλωματικό τρόπο, προκαλώντας έντονο προβληματισμό στην ελληνική πολιτική και στρατιωτική ηγεσία (Παούνης, 2013).

Η ελληνική αντίδραση υπήρξε αρχικά συγκρατημένη, με κύριο στόχο την αποφυγή κλιμάκωσης. Ωστόσο, οι εξελίξεις επιταχύνθηκαν όταν στις 25 Ιανουαρίου 1996, ο δήμαρχος Καλύμνου Δημήτριος Διακομιχάλης, μαζί με τον διοικητή του τοπικού αστυνομικού τμήματος και δύο κατοίκους του νησιού, μετέβησαν στην Ανατολική Ίμια και τοποθέτησαν εκεί την ελληνική σημαία. Λίγες μέρες αργότερα, τουρκική ομάδα δημοσιογράφων κατέβηκε στην ίδια νησίδα, κατέβασε την ελληνική σημαία και ύψωσε τουρκική. Αυτό το συμβάν προκάλεσε έντονη συναισθηματική φόρτιση και στην Ελλάδα και στην Τουρκία, αναδεικνύοντας τη βαρύτητα του συμβολισμού και την ευαισθησία της κοινής γνώμης σε θέματα εθνικής κυριαρχίας. Στις 28 Ιανουαρίου, η ελληνική πλευρά απάντησε επανατοποθετώντας τη σημαία με τη βοήθεια ναυτών του περιπολικού «Αντωνίου», ενώ το ίδιο βράδυ αποβιβάστηκαν στη βραχονησίδα επτά άνδρες της Ομάδας Υποβρυχίων Καταστροφών, ενισχύοντας περαιτέρω τη στρατιωτική παρουσία στην περιοχή (Παούνης, 2013).

Η κορύφωση ήρθε τη νύχτα της 30ής προς την 31η Ιανουαρίου 1996, όταν τουρκικές ειδικές δυνάμεις αποβιβάστηκαν στη μία από τις δύο βραχονησίδες, χωρίς να γίνουν άμεσα αντιληπτές από τις ελληνικές δυνάμεις. Η Ελλάδα είχε ήδη αναπτύξει μονάδα ΟΥΚ στη διπλανή νησίδα, η οποία ωστόσο δεν έλαβε διαταγή εμπλοκής. Στην ουσία, υπήρξε ταυτόχρονη κατάληψη των δύο νησίδων από Ελλάδα και Τουρκία, με τις δύο πλευρές να βρίσκονται κυριολεκτικά σε απόσταση μερικών μέτρων. Το θερμό επεισόδιο περιελάμβανε υπερπτήσεις, κινητοποίηση ναυτικών μονάδων και αεροπορικών δυνάμεων, καθώς και συνολικό συναγερμό των ενόπλων δυνάμεων και στις δύο χώρες. Την ίδια στιγμή, οι διπλωματικοί δίαυλοι βρίσκονταν σε συνεχή επικοινωνία, με τις Ηνωμένες Πολιτείες να διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην αποκλιμάκωση της κρίσης (Βλάσσης, 2006).

Η κατάληξη της κρίσης, με την υποχώρηση και των δύο πλευρών χωρίς να αποσαφηνιστεί επίσημα το καθεστώς των νησίδων, δημιούργησε ένα εξαιρετικά προβληματικό προηγούμενο. Η έννοια των "γκρίζων ζωνών" εισήχθη επίσημα στον λόγο της τουρκικής διπλωματίας, και έκτοτε χρησιμοποιείται για να περιγράψει περιοχές του

Αιγαίου των οποίων η κυριαρχία, κατά την τουρκική πλευρά, δεν έχει πλήρως αποσαφηνιστεί. Η θέση αυτή αποτελεί σαφή απόκλιση από το υφιστάμενο διεθνές δίκαιο και τις υπογεγραμμένες συνθήκες, καθώς η Ελλάδα θεωρεί ότι οι νησίδες αυτές, όπως και πολλές άλλες, αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της ελληνικής επικράτειας. Η τουρκική αμφισβήτηση επεκτάθηκε με την πάροδο των ετών, και πλέον περιλαμβάνει πλήθος βραχονησίδων, νησίδων και θαλάσσιων ζωνών, δημιουργώντας ένα περίπλοκο πλέγμα ανταγωνισμού που επηρεάζει όχι μόνο τις διμερείς σχέσεις, αλλά και τις γεωπολιτικές ισορροπίες στην Ανατολική Μεσόγειο (Heraclides & Çakmak, 2019).

Η κρίση των Ιμίων αποκάλυψε επίσης τη μεθοδολογία της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής, η οποία στηρίζεται στη σταδιακή δημιουργία τετελεσμένων, την αξιοποίηση της ασάφειας στο διεθνές δίκαιο και την εργαλειοποίηση της στρατιωτικής παρουσίας. Η Τουρκία εμφανίστηκε ως δρών αναθεωρητικός, με στόχο όχι την πλήρη ρήξη, αλλά τη σταδιακή μεταβολή της υπάρχουσας κατάστασης μέσω επιλεκτικής αμφισβήτησης. Το επιχείρημα περί αδιευκρίνιστου καθεστώτος δεν ήταν αποτέλεσμα πραγματικής νομικής ασάφειας, αλλά στρατηγικής επιλογής. Ορισμένοι αναλυτές, μεταξύ των οποίων και ο Χρήστος Ροζάκης, υπογράμμισαν ότι οι τουρκικές αξιώσεις δεν στηρίζονται σε συνεκτική νομική βάση, αλλά σε ερμηνείες που αποσκοπούν στη διαμόρφωση ευνοϊκού διαπραγματευτικού πλαισίου. Το επιχείρημα περί "γκρίζων ζωνών" δεν προκύπτει από τις υπογεγραμμένες συνθήκες, αλλά από την απουσία ονομαστικής αναφοράς όλων των βραχονησίδων, γεγονός που η Τουρκία εκμεταλλεύεται για να προωθήσει τις αναθεωρητικές της θέσεις (Ροζάκης, 2021).

Η Τουρκία, ήδη από τη δεκαετία του 1990, ακολουθούσε μια στρατηγική που συνδύαζε τη χρήση ή την απειλή βίας με τη διπλωματική προώθηση θεμάτων που αποσκοπούν στην αναθεώρηση της υπάρχουσας κατάστασης. Η πολιτική αυτή δεν είναι αποκλειστικά προϊόν συγκυρίας, αλλά αποτελεί μακροχρόνια επιλογή, η οποία βασίζεται σε στρατηγική αντίληψη περί επανακαθορισμού του ρόλου της Τουρκίας στην ευρύτερη περιοχή. Η κρίση των Ιμίων αποτέλεσε ένα πείραμα αυτής της στρατηγικής, αποδεικνύοντας στην τουρκική ηγεσία ότι η μέθοδος της δοκιμής ορίων μπορεί να έχει αποτελέσματα. Η απουσία σαφούς ελληνικής αντίδρασης, η μεσολάβηση τρίτων χωρών και η έλλειψη καταδίκης της τουρκικής ενέργειας δημιούργησαν ένα προηγούμενο που έκτοτε επαναλαμβάνεται με διάφορες μορφές (Συρίγος, 2015).

Η τουρκική απειλή δεν έγκειται μόνο στην άμεση στρατιωτική της ικανότητα, αλλά και στον τρόπο με τον οποίο επιλέγει να αμφισβητήσει τη διεθνή έννομη τάξη. Η Τουρκία επιδιώκει να υπονομεύσει την πάγια νομική βάση επί της οποίας στηρίζεται η ελληνική εξωτερική πολιτική, προκαλώντας τετελεσμένα, προβάλλοντας νέες αξιώσεις και εκμεταλλευόμενη την απουσία διεθνούς καταδίκης. Η Ελλάδα, από την πλευρά της, βρίσκεται αντιμέτωπη με την ανάγκη να απαντήσει τόσο στο στρατιωτικό όσο και στο νομικό και διπλωματικό επίπεδο, προκειμένου να διατηρήσει την κυριαρχία της και να αποτρέψει μελλοντικές επιθετικές κινήσεις. Η κρίση των Ιμίων αποτελεί σημείο αναφοράς για τη μελέτη του τρόπου με τον οποίο η Τουρκία εφαρμόζει μια στρατηγική αναθεώρησης, και ταυτόχρονα για την κατανόηση των ορίων της ελληνικής στρατηγικής σε ένα περιβάλλον που χαρακτηρίζεται από πολυπλοκότητα και ασυμμετρία. Η διαχείριση της κρίσης εκείνης της νύχτας αποκάλυψε όχι μόνο το βάθος του ανταγωνισμού, αλλά και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει μια χώρα όταν καλείται να προασπίσει την κυριαρχία της απέναντι σε μια επιθετικά αναθεωρητική δύναμη (Αρβανιτόπουλος & Κοππά, 2005).

2.2 Διάσκεψη ΚΥΣΕΑ

Η διάσκεψη του ΚΥΣΕΑ κατά τη νύχτα της κρίσης των Ιμίων υπήρξε το κέντρο λήψης κρίσιμων αποφάσεων σε ένα περιβάλλον οριακής έντασης και έντονου διλήμματος μεταξύ στρατιωτικής εμπλοκής και αποκλιμάκωσης. Ο ναύαρχος και αρχηγός ΓΕΕΘΑ Χρήστος Λυμπερίης κατείχε ρόλο κομβικό στη διαμόρφωση της στρατιωτικής εικόνας που παρουσιάστηκε στα πολιτικά στελέχη, υποστηρίζοντας την αναγκαιότητα ξεκάθαρων κανόνων εμπλοκής και επιμένοντας σε αποφασιστική στρατιωτική στάση. Η στρατηγική του πρώτου πλήγματος που πρότεινε βασιζόταν στην πεποίθηση πως η Ελλάδα μπορούσε να επιφέρει ένα καταλυτικό χτύπημα που θα ακύρωνε τον τουρκικό σχεδιασμό στο Αιγαίο, ακόμα και αν αυτό συνεπαγόταν απώλειες (Μαρδάς, 2018).

Το ελληνικό σύστημα λήψης αποφάσεων, όπως αναδείχθηκε εκείνη τη νύχτα, χαρακτηριζόταν από ένα μίγμα στρατιωτικής επιφυλακής, πολιτικής αβεβαιότητας και έλλειψης εμπειρίας στη διαχείριση κρίσεων υψηλής έντασης. Το ΚΥΣΕΑ συνεδρίασε

λίγο μετά τα μεσάνυχτα, με τον νέο πρωθυπουργό Κώστα Σημίτη να ηγείται για πρώτη φορά σε συνθήκες οξείας κρίσης. Η συζήτηση περιστράφηκε γύρω από τα επιχειρησιακά δεδομένα και τα διπλωματικά ενδεχόμενα. Η απουσία κοινής στρατηγικής αντίληψης μεταξύ πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας έγινε εμφανής, με τον Σημίτη να αντιμετωπίζει τις στρατιωτικές εισηγήσεις με επιφυλακτικότητα και τους επιτελείς να ζητούν σαφείς εντολές δράσης. Ο Λυμπέρης επέμεινε στην ανάγκη έγκαιρης απόφασης για ανάληψη στρατιωτικής πρωτοβουλίας, εφόσον διαπιστωθεί τουρκική αποβίβαση. Παρότι επανειλημμένα τέθηκαν ζητήματα εμπλοκής, δεν ελήφθη συγκεκριμένη πολιτική απόφαση, με αποτέλεσμα τη διατήρηση της ασάφειας για τους κανόνες εμπλοκής μέχρι την τελευταία στιγμή (Λυμπέρης, 2014).

Η στάση του Λυμπέρη στη σύσκεψη αντικατοπτρίζει έναν στρατιωτικό ορθολογισμό, βασισμένο στην εκτίμηση πως η Ελλάδα διέθετε υπεροχή στον επιχειρησιακό τομέα και πως μια καθυστερημένη ή παθητική στάση θα οδηγούσε σε απώλεια πολιτικού ελέγχου επί της κατάστασης. Ωστόσο, το πολιτικό σύστημα δεν ήταν διατεθειμένο να υιοθετήσει ένα τέτοιο ρίσκο. Η απόφαση του Σημίτη να αποφύγει τη σύγκρουση ήταν απόρροια μιας αντίληψης ρεαλιστικής μεν, αλλά απογυμνωμένης από τη λογική της αποτροπής. Η Ελλάδα βρέθηκε έτσι να αποσύρει στρατιωτικές δυνάμεις από έδαφος που θεωρούσε κυρίαρχο, χωρίς να έχει εξασφαλίσει καμία αποσαφήνιση από την άλλη πλευρά. Η διαχείριση της κρίσης, επομένως, δεν απέτρεψε μόνο έναν πόλεμο· νομιμοποίησε έμμεσα την έννοια των «γκρίζων ζωνών», μετατοπίζοντας το διπλωματικό πεδίο υπέρ της Τουρκίας (Μίχας & Αδαμόπουλος, 2006).

Η ανάλυση της εξωτερικής πολιτικής μέσα από μοντέλα που λαμβάνουν υπόψη τη δομή λήψης αποφάσεων και τις εσωτερικές διεργασίες στους κρατικούς θεσμούς αναδεικνύεται ιδιαίτερα χρήσιμη για την κατανόηση της διαχείρισης της κρίσης. Στην περίπτωση της κρίσης, καθίσταται εμφανές ότι η συνύπαρξη αντικρουόμενων αντιλήψεων, η έλλειψη ενός συντονιστικού μηχανισμού με σαφώς καθορισμένες αρμοδιότητες, καθώς και η απειρία του πολιτικού προσωπικού στη διαχείριση περιστατικών υψηλής έντασης, διαμόρφωσαν ένα πεδίο αστάθειας. Οι αποφάσεις δεν στηρίχθηκαν σε δοκιμασμένα θεσμικά πρωτόκολλα, αλλά σε επιμέρους εκτιμήσεις, προσωπικές κρίσεις και περιστασιακές αντιδράσεις (Hudson, 2017).

Η συγκεκριμένη προσέγγιση καθιστά σαφές ότι το πρόβλημα δεν εντοπίζεται μόνο σε στρατιωτικό ή διπλωματικό επίπεδο, αλλά αγγίζει βαθύτερα το ίδιο το διοικητικό και πολιτειακό σύστημα. Το βασικό όργανο διαχείρισης, αντί να λειτουργήσει ως θεσμοθετημένο επιτελείο στρατηγικού σχεδιασμού, κινήθηκε περισσότερο σε λογική προσωρινής αντιμετώπισης. Η στρατηγική σκέψη αντικαταστάθηκε από την ανάγκη διαχείρισης εσωτερικών πιέσεων και επικοινωνιακών ισορροπιών, γεγονός που φανερώνει την απουσία θεσμοποιημένης κουλτούρας πρόληψης και ετοιμότητας (Hudson, 2017).

Η ελληνική στάση, στο πλαίσιο αυτό, αποτυπώνει την αδυναμία του κράτους να αναπτύξει ενεργητικές αποτρεπτικές στρατηγικές και να προσαρμόσει την εξωτερική πολιτική του στις απαιτήσεις ενός διαρκώς μεταβαλλόμενου γεωπολιτικού περιβάλλοντος. Συχνά παγιδευμένη ανάμεσα σε νομικές διεκδικήσεις και πολιτική αδράνεια, η εξωτερική πολιτική δεν κατάφερε να οικοδομήσει αξιόπιστη αποτρεπτική ισχύ. Το αποτέλεσμα ήταν να διαμορφωθεί ένα πλαίσιο αντίληψης στο οποίο η αποφυγή της σύγκρουσης και η επίκληση της διεθνούς νομιμότητας προτάσσονταν έναντι της ανάληψης πρωτοβουλιών στρατηγικής σημασίας (Παπαναστασόπουλος, 2015).

Η επιλογή μιας λύσης που βασίστηκε στην αρχή της μη παρουσίας, δηλαδή ούτε πλοίων, ούτε στρατευμάτων, ούτε σημαιών, παρότι απέτρεψε την άμεση πολεμική εμπλοκή, άφησε σε εκκρεμότητα ένα μείζον ζήτημα κυριαρχίας και δημιούργησε ένα προηγούμενο έμμεσης αποδοχής της αμφισβήτησης. Με τον τρόπο αυτό, η διαχείριση της κρίσης οδήγησε σε μια άτυπη, αλλά ουσιαστική, ανατροπή του υφιστάμενου καθεστώτος στην περιοχή, επιτρέποντας στη στρατηγική δημιουργίας τετελεσμένων να αποκτήσει νομιμοποιητικά χαρακτηριστικά (Παπαναστασόπουλος, 2015).

Το υπόμνημα του ΓΕΕΘΑ που συντάχθηκε την επόμενη της κρίσης περιγράφει με κρυστάλλινη λεπτομέρεια το χάσμα μεταξύ επιχειρησιακής ικανότητας και πολιτικής βούλησης. Οι διαδοχικές εντολές και ακυρώσεις, οι ανακλήσεις στρατιωτικών ενεργειών, η απουσία συντονισμού και η τελική αποδοχή της τουρκικής αποβίβασης, επιβεβαιώνουν μια βαθιά θεσμική δυσλειτουργία. Οι ελληνικές ένοπλες δυνάμεις αποδείχθηκαν ικανές να αντιδράσουν, αλλά παρεμποδίστηκαν από την πολιτική ηγεσία, η οποία φοβήθηκε το

κόστος της σύγκρουσης χωρίς να εξετάσει τις συνέπειες της υποχώρησης (Μίχας & Αδαμόπουλος, 2006).

Η περίπτωση των Ιμίων κατέδειξε ότι η κρίση δεν είναι απλώς μια σειρά στρατιωτικών και διπλωματικών επεισοδίων. Είναι πεδίο δοκιμής θεσμικής ωριμότητας, στρατηγικής συγκρότησης και πολιτικής ηγεσίας. Η απουσία στρατηγικού σχεδίου, η καθυστέρηση στη λήψη αποφάσεων, η επιφυλακτικότητα στο να αναληφθεί το πολιτικό κόστος της αντίδρασης, καθόρισαν την έκβαση. Η διαχείριση της κρίσης δεν κρίθηκε μόνο στην πράξη, αλλά και στην αναπαράσταση: η απώλεια του ελικοπτέρου και η θυσία των τριών αξιωματικών επισκίαστηκαν από τον απόηχο μιας «νίκης» που βασίστηκε στη μη σύγκρουση αλλά συνοδεύτηκε από γεωπολιτική υποχώρηση (Κοππά & Τσάκωνας, 2024).

Η στρατηγική της Τουρκίας στην κρίση των Ιμίων εδράζεται σε μια πολιτική δημιουργίας τετελεσμένων μέσω περιορισμένων αλλά υπολογισμένων προκλήσεων. Η Ελλάδα, από την άλλη πλευρά, επιβεβαίωσε τη δυσκολία της να διαχειριστεί κρίσεις στο μεταίχμιο στρατιωτικής και διπλωματικής εμπλοκής. Η νύχτα των Ιμίων κατέδειξε ότι, όταν απουσιάζει η συντεταγμένη, εθνικά προσδιορισμένη στρατηγική διαχείρισης κρίσεων, το κράτος οδηγείται σε αποφάσεις υπό πίεση, χωρίς μακροπρόθεσμο σχεδιασμό και με βαρύ κόστος στο συμβολικό και πρακτικό επίπεδο (Παούνης, 2021).

2.3 Η υιοθέτηση της στρατηγικής της αποτροπής έναντι της Τουρκίας

Η αποτρεπτική στρατηγική της Ελλάδας συγκροτήθηκε σταδιακά ως απάντηση στην τουρκική απειλή, κυρίως μετά την κρίση του 1974, όταν η τουρκική εισβολή στην Κύπρο ανέδειξε την αδυναμία των μηχανισμών του NATO να εγγυηθούν την ελληνική ασφάλεια. Από τότε και εξής, η Ελλάδα επεδίωξε να διαμορφώσει μια στρατηγική αυτοβοήθειας, που να στηρίζεται στην εθνική ισχύ και να υπηρετεί την αποτροπή έναντι κάθε επιβουλής. Η στρατηγική αυτή κινήθηκε στο πλαίσιο του πολιτικού ρεαλισμού, αναγνωρίζοντας τη φύση του διεθνούς συστήματος ως άναρχη και ανταγωνιστική, όπου η ασφάλεια επιτυγχάνεται όχι μέσω διεθνών θεσμών, αλλά μέσω ισορροπίας ισχύος και αξιόπιστης απειλής τιμωρίας. Σκοπός της αποτροπής είναι να πεισθεί ο αντίπαλος ότι το κόστος της επιθετικής ενέργειας θα είναι μεγαλύτερο από το προσδοκώμενο όφελος. Η

ελληνική προσέγγιση δεν περιορίζεται στη στρατιωτική ισχύ *per se*, αλλά ενσωματώνει την αξιοπιστία πρόθεσης, τη γεωγραφική εγγύτητα της απειλής και την ικανότητα έγκαιρης και αποτελεσματικής αντίδρασης. Όπως επισημαίνεται στη στρατηγική θεωρία, η αποτροπή λειτουργεί μόνο όταν υπάρχει σαφής ετοιμότητα για ανάληψη δράσης, ικανότητα για πρόκληση ουσιώδους κόστους στον αντίπαλο και πρόδηλη πολιτική βούληση (Πλατιάς, 2005).

Η στρατηγική αποτροπής της Ελλάδας εδράζεται σε μια τριπλή βάση: αμυντική ισχύς, διπλωματική κινητικότητα και πολιτική αξιοπιστία. Η αμυντική διάταξη της χώρας έχει δομηθεί με κέντρο βάρους τις ένοπλες δυνάμεις και ιδιαίτερη έμφαση στην ετοιμότητα, την ευελιξία και τη δυνατότητα προβολής ισχύος σε περιοχές ενδιαφέροντος, όπως το Αιγαίο και η Ανατολική Μεσόγειος. Παράλληλα, η Ελλάδα επιδιώκει την εξωτερική εξισορρόπηση μέσω συμμαχιών, κυρίως στο πλαίσιο της ΕΕ και του ΝΑΤΟ, ενισχύοντας τη διεθνή της θέση, χωρίς όμως να επαφίεται εξ ολοκλήρου σε αυτές για την εθνική της άμυνα. Η κρίση αξιοπιστίας που ακολούθησε την τουρκική εισβολή στην Κύπρο υπενθυμίζει ότι οι συμμαχίες δεν αρκούν, αν δεν συνοδεύονται από εσωτερική επάρκεια και αυτοδύναμη αποτρεπτική ικανότητα. Έτσι, η Ελλάδα ανέπτυξε ένα ιδιότυπο αποτρεπτικό δόγμα, που επιδιώκει να ελαχιστοποιήσει την πιθανότητα αιφνιδιασμού και να μεταφέρει το κόστος σε κάθε εν δυνάμει επιτιθέμενο (Φακιολάς & Κάργας, 2020).

Στο πλαίσιο αυτής της στρατηγικής εγγράφεται και το δόγμα του «ισοδύναμου τετελεσμένου», το οποίο συνιστά μια ιδιαίτερα ρεαλιστική προσέγγιση. Σύμφωνα με αυτό, όταν η χώρα δεν μπορεί να αποτρέψει πλήρως μια επιθετική ενέργεια, ιδιαίτερα χαμηλής έντασης, τότε πρέπει να διασφαλίσει ότι θα προκαλέσει ένα αποτέλεσμα ισοδύναμο, που θα εξουδετερώνει τα πολιτικά, στρατιωτικά ή διπλωματικά οφέλη του αντιπάλου. Δεν πρόκειται για επιδίωξη σύγκρουσης, αλλά για αποτροπή μέσω της δέσμευσης σε αντίδραση που καθιστά μη συμφέρουσα την εχθρική δράση. Η έννοια αυτή μεταφέρει την αποτροπή από το επίπεδο της καθολικής στρατιωτικής κυριαρχίας στο πεδίο της πολιτικής αποφασιστικότητας και της στοχευμένης αντίδρασης. Αποτελεί στρατηγικό εργαλείο ειδικά σε περιβάλλοντα όπου οι απειλές είναι πολυμορφικές, ασύμμετρες και δύσκολα προσδιορίσιμες (Ηφαιστος, 2009).

Η στρατηγική αυτή λειτούργησε αποτελεσματικά σε κρίσιμες στιγμές, όπως τα Έτη το 1996, όπου παρότι η Ελλάδα δεν προέβη σε στρατιωτική ενέργεια, κατέστησε σαφές ότι οποιαδήποτε αλλαγή στο status quo θα οδηγούσε σε ευρύτερη σύγκρουση. Η στρατηγική αυτή απέδειξε τη σημασία της αντίληψης και της πρόθεσης: δεν έχει τόση σημασία τι μπορεί να κάνει κάποιος, όσο τι πιστεύει ο αντίπαλος ότι είσαι διατεθειμένος να κάνεις. Αυτή η διάσταση της «αντιλαμβανόμενης πρόθεσης» είναι κομβική για την αποτροπή, και η Ελλάδα επιδιώκει διαρκώς να ενισχύει το προφίλ της αποφασιστικότητας (Πλατιάς, 2005).

Ωστόσο, η αξιοπιστία μιας αποτρεπτικής στρατηγικής εξαρτάται και από την εσωτερική συνοχή, την πολιτική σταθερότητα και τη συνέπεια των θέσεων. Οι διακυμάνσεις στην εξωτερική πολιτική, οι αντιφάσεις στο δημόσιο λόγο και η ελλιπής στρατηγική κουλτούρα υπονομεύουν την αποτελεσματικότητα της αποτροπής. Όπως σημειώνεται από αναλυτές όπως ο Ήφαιστος και ο Πλατιάς, η αποτροπή δεν είναι θέμα ρητορικής αλλά πράξης: απαιτεί συνέπεια, συνέργεια πολιτικών, στρατιωτικών και διπλωματικών εργαλείων, και ένα βαθύ αίσθημα στρατηγικής αυτοσυνειδησίας. Οι σύγχρονες εξελίξεις, ιδίως με την αύξηση των υβριδικών απειλών, απαιτούν ευελιξία και προσαρμογή του αποτρεπτικού δόγματος. Ο έλεγχος της κλιμάκωσης και η ικανότητα πρώτου πλήγματος δεν σημαίνουν επιθετικότητα, αλλά καλλιέργεια της αβεβαιότητας στον αντίπαλο ως εργαλείο αποτροπής. Σε αυτό ακριβώς το σημείο εντάσσεται η έννοια του ισοδύναμου τετελεσμένου: η δέσμευση για άμεση, αξιόπιστη και υπολογίσιμη αντίδραση, ακόμη κι αν δεν προλάβεις την αρχική ενέργεια του αντιπάλου. Στην πράξη, το δόγμα αυτό καθιστά αβέβαια τα προσδοκώμενα οφέλη της επιθετικής ενέργειας και συνεπώς μειώνει τις πιθανότητες εκδήλωσής της (Ήφαιστος & Πλατιάς, 1992).

Η ελληνική αποτρεπτική στρατηγική είναι, κατά συνέπεια, μια σύνθετη και εξελισσόμενη δομή, όπου η στρατιωτική ισχύς λειτουργεί σε συνδυασμό με τη στρατηγική κουλτούρα, τις αντιλήψεις περί ισορροπίας και τη βούληση επιβολής κόστους. Δεν επιδιώκει την κυριαρχία αλλά τη σταθερότητα, δεν προτάσσει την ισχύ ως αυτοσκοπό αλλά ως εγγυητή της ειρήνης. Σε έναν ασταθή γεωπολιτικό χώρο, όπως το Αιγαίο και η Ανατολική Μεσόγειος, η αποτροπή αποτελεί τη ραχοκοκαλιά της ελληνικής ασφάλειας. Το μέλλον της εξαρτάται από την ενίσχυση της αξιοπιστίας, την πολιτική

συνέπεια και την ενσωμάτωση νέων εργαλείων στρατηγικής δράσης σε ένα περιβάλλον που γίνεται ολοένα πιο σύνθετο και αβέβαιο (Ηφαιστος & Πλατιάς, 1992).

3. Τα εκκρεμή ελληνοτουρκικά ζητήματα

3.1.1. Η αμφισβήτηση των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδας

Είναι ευρέως αποδεκτό ότι οι ελληνοτουρκικές σχέσεις αποτελούν διαχρονικά έναν από τους πιο ευαίσθητους και πολυεπίπεδους άξονες της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Παρά τις κοινές ιστορικές και γεωγραφικές συντεταγμένες των δύο γειτονικών χωρών, η μεταξύ τους σχέση χαρακτηρίζεται από διαρκώς κλιμακούμενες εντάσεις, ανταγωνισμούς και περιοδικές κρίσεις (Συρίγος, 2015). Σημείο, ωστόσο, κορύφωσης στις διμερείς σχέσεις αποτέλεσε η κρίση των Ιμίων, τον Ιανουάριο του 1996, η οποία όπως αποφάνθηκε ιστορικά, παρ' ολίγον να οδηγήσει τις δύο χώρες σε μια αμφότερα επιζήμια πολεμική σύγκρουση. Μάλιστα, θα μπορούσε θερμά να υποστηριχθεί ότι τα γεγονότα αυτά λειτούργησαν ως η κύρια αίτια της γενικευμένης κρίσης και διαμόρφωσαν τις απαραίτητες συνθήκες, έως έναν βαθμό τουλάχιστον, για τις εξελίξεις και τις προκλητικές διεκδικήσεις που ακολούθησαν από μεριάς της Τουρκίας (Παούνης, 2017).

Συγκεκριμένα, μια από τις πιο ακανθώδεις «συζητήσεις» μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας αποτελεί η συστηματικά μη αποδοχή εκ μέρος της Τουρκίας της ενδεχόμενης επέκτασης των ελληνικών χωρικών υδάτων (αιγιαλίτιδας ζώνης) στην περιοχή του Αιγαίου από τα 6 στα 12 ναυτικά μίλια, πράξη η οποία μακροχρόνια αποτελεί την πιο γνωστή αιτία τριβής των δύο μερών (Συρίγος, 2015). Η Άγκυρα, από το 1995, χαρακτηρίζει μια τέτοια ενέργεια ως «casus belli» (αιτία πολέμου), παραβλέποντας επιδεικτικά το γεγονός ότι η επέκταση των χωρικών υδάτων έως τα 12 ναυτικά μίλια αποτελεί κυριαρχικό δικαίωμα κάθε παράκτιου κράτους, όπως, φυσικά, προβλέπεται από το Δίκαιο της Θάλασσας (Σύμβαση του Montego Bay, 1982). Έτσι, η Τουρκία προφασίζεται ότι η ελληνοτουρκική διαμάχη είναι πολιτικής φύσεως αντιπαράθεση, εν αντιθέσει με την ελληνική πλευρά, η οποία την αντιλαμβάνεται και την προσεγγίζει ως νομική δεδομένης της ήδη υπογεγραμμένης ρυθμιστικής συνθήκης (Παούνης, 2017). Υπό αυτές τις συνθήκες, η γείτονας χώρα προέβη στην υιοθέτηση μιας διευρυμένης,

μονομερώς αποδεκτής, ατζέντας διεκδικήσεων που αναιρούσε εγγενώς το υφιστάμενο status quo εις βάρος των ελληνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων. Θεωρούσε πως η επέκταση των χωρικών υδάτων της αντιπάλου χώρας θα έβλαπτε ζωτικά εμπορικά, στρατηγικά και οικονομικά της συμφέροντα και θα εξόπλιζε την ελληνική κυριαρχία στην περιοχή σε επίπεδο αποκλειστικού ελέγχου της ναυσιπλοΐας, εκμετάλλευσης θαλάσσιων πόρων και γενικότερα γεωπολιτικής επιρροής στο Αιγαίο (Λυμπέρης, 2009). Βέβαια, αυτός ο ισχυρισμός περί περιορισμού ή ουτοπικά αποκλεισμού της είναι αποδεδειγμένα ασταθής, εφόσον η ίδια η Σύμβαση του 1982 αναφέρει ρητώς ότι ο πλους μέσω στενών διεθνούς ναυσιπλοΐας επιτρέπεται υπό το καθεστώς αβλαβούς διέλευσης (άρθρο 45 της Σύμβασης του Δικαίου της Θάλασσας). Ωστόσο, καθοριστική είναι η επισήμανση ότι ως μόνη υποχρέωση που απορρέει για την Άγκυρα είναι ότι τα υποβρύχια οφείλουν να πλέουν αναδυόμενα από και προς τα λιμάνια των δυτικών ακτών της (Λυμπέρης, 2009).

Δεδομένων όλων των ανωτέρω, αξίζει να αναφερθεί πως η βασικότερη πληγή που αναζωπυρώνει συνεχώς αυτή η γενικευμένη επιθετική συμπεριφορά της Τουρκίας ενάντια στην προσήλωσή της στους ήδη κατοχυρωμένους και εφαρμοσμένους διεθνούς κανόνες είναι ο αναθεωρητισμός και η πολυπόθητη επιδίωξή της να μετονομαστεί ως ηγεμονική περιφερειακή δύναμη, δίνοντας μορφή στην σκέψη της να αναβιώσει την οθωμανική αυτοκρατορία (Πλατιάς, 2024). Αμφισβητεί, επομένως, και απόρροια δικαιωμάτων της κυριαρχίας όπως ο εναέριος χώρος, η υφαλοκρηπίδα και η ΑΟΖ. Εμποδίζει επανειλημμένα την Ελλάδα και την Κύπρο να εκμεταλλευτούν αμοιβαίως κερδοφόρα τα υποθαλάσσια κοιτάσματα υδρογονανθράκων που βρίσκονται στις ΑΟΖ τους επιδεικνύοντας με κάθε ευκαιρία την προαναφερθείσα πολεμοχαρή διάθεση ασκώντας εκβιαστική διπλωματία (Πλατιάς, 2024). Ομοίως, δεν θα μπορούσαμε να παραλείψουμε ότι τα ανωτέρω επιβεβαιώνονται από το περίφημο γεωπολιτικό αφήγημα περί «Γαλάζιας Πατρίδας», η οποία καλύπτει όλες τις περιοχές για τις οποίες η Τουρκία έως τότε είχε εκδηλώσει «προκλητικές» διεκδικήσεις κυριαρχικών δικαιωμάτων και δικαιοδοσιών στο Αιγαίο, αλλά και στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου υπονοώντας ότι της ανήκουν (ΥΠΕΞ, 2022). Η επιμονή του Προέδρου της Τουρκίας Ερντογάν στην φιλοσοφία του δόγματος της «Γαλάζιας Πατρίδας» απεικονίζει την επιθυμία της Άγκυρας να επαναχαράξει τις υπάρχουσες θαλάσσιες ζώνες στο Αιγαίο και

την Ανατολική Μεσόγειο με τρόπο που ουσιαστικά ελαχιστοποιεί τα νόμιμα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας. Η συνεχής αμφισβήτηση του δικαιώματος επέκτασης της αιγιαλίτιδας ζώνης στα 12 ναυτικά μίλια, καθώς και η προειδοποιητική παρουσία τουρκικών πλοίων σε περιοχές ελληνικής δικαιοδοσίας διαμορφώνουν μια πραγματικότητα μέσα στην οποία η Ελλάδα επιχειρείται να αποκτήσει ρόλο παθητικού θεατή (Κωστίδης, 2024).

3.1.2 Η οριοθέτηση της ΑΟΖ

Επιπροσθέτως, απότοκο της διαρκούς έντασης που χαρακτηρίζει τις ελληνοτουρκικές σχέσεις αποτελεί και το ζήτημα της οριοθέτησης της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (ΑΟΖ), το οποίο έχει προστεθεί τα τελευταία χρόνια στην ήδη βεβαρημένη ατζέντα διαφορών μεταξύ των δύο χωρών (Ροζάκης, 2013). Η Ελληνική πλευρά σε καμία περίπτωση δεν είχε την διάθεση να διαπραγματευτεί τα κυριαρχικά της δικαιώματα στην περιοχή τόσο του Αιγαίου όσο και της περιφερειακής της επιρροής. Υπερασπιζόταν ότι, ο μόνος τρόπος επίλυσης της διαφορά είναι το Διεθνές Δικαστήριο και όχι η αίθουσα των διαπραγματεύσεων, εφόσον νομίμως μπορούσε να προχωρήσει στην ανακήρυξη και οριοθέτηση της ΑΟΖ βάσει των κατοχυρωμένων διαταγμάτων του Δικαίου της Θάλασσας (Σύμβαση του Montego Bay, 1982), στο οποίο άλλωστε η ίδια είναι συμβαλλόμενο μέρος. Αντιθέτως, η Τουρκία, η οποία δεν έχει υπογράψει ούτε κυρώσει τη σχετική σύμβαση, αμφισβητεί τη δυνατότητα εφαρμογής των διατάξεων αυτών στο Αιγαίο, επικαλούμενη επιχειρήματα οικονομικής και γεωπολιτικής ισορροπίας που θίγουν τα συμφέροντά της και την φιλοδοξία της να αναδειχθεί ηγεμονική περιφερειακή δύναμη αποδυναμώνοντας κάθε περιφερειακή συσπείρωση (Παπασταυρίδης, 2020). Συνάμα, υποστηρίζει ένθερμα ότι τα νησιά του Αιγαίου δεν μπορούν να τεθούν επί συζήτησης για απόκτηση υφαλοκρηπίδας, καθώς η εγγύτητα τους στα τουρκικά παράλια αποτελεί «ειδική περίπτωση» που δικαιολογεί απόκλιση από την θεσμοθετημένη «αρχή της μέσης γραμμής» (Ρούκουνας, 2006).

Ωστόσο, θα πρέπει στο σημείο αυτό να διευκρινίσουμε ότι σύμφωνα με τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας το εκάστοτε παράκτιο κράτος στην Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ), που εκτείνεται μέχρι και τα 200

ναυτικά μίλια από τις βασικές γραμμές, ασκεί κυριαρχικά δικαιώματα για σκοπούς εξερεύνησης, εκμετάλλευσης, διατήρησης και διαχείρισης των φυσικών πόρων που ενέχονται στα υποθαλάσσια σύνορά του ως επέκταση της επικράτειας του. Επιπλέον, διαθέτει δικαιοδοσία σε θέματα που αφορούν την εγκατάσταση και χρήση τεχνητών νησιών και κατασκευών, τη θαλάσσια επιστημονική έρευνα και την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος. Ταυτόχρονα, όμως, έχει την υποχρέωση να σέβεται την ελευθερία ναυσιπλοΐας, όπως αυτή υπάγεται στους διεθνείς κανόνες, καθώς και να διασφαλίζει τη διατήρηση των πόρων και την πρόληψη της ρύπανσης. Κατά αυτόν τον τρόπο, η ΑΟΖ αποτελεί έναν θεμελιώδη χώρο οικονομικής ανάπτυξης για το παράκτιο κράτος, στο πλαίσιο πάντοτε της διεθνούς νομιμότητας και των προβλέψεων του Διεθνούς Δικαίου (Ρούκουνας, 2006). Συνεπώς, για αυτό το λόγο, καταδικάζει δικαίως την Τουρκολυβική Συμφωνία για οριοθέτηση ΑΟΖ στην Ανατολική Μεσόγειο λόγω ενεργειακών ευρημάτων, εφόσον μέσω αυτής θα μπορούσαν αυθαίρετα να διεκδικήσουν δικαιώματα απόκτησης και εκμετάλλευσης των υποθαλάσσιων ευρημάτων. Έρχεται αντίθετα στις δεσμεύσεις των κανόνων του Δικαίου της Θάλασσας που η ίδια δεν επικύρωσε, αποδυναμώνοντας το επιχείρημά της για «φύσιν ιδιοκτησία» της περιοχής, αλλά και όπως προβλέπεται από το διμερές μνημόνιο, δεν εναρμονίζεται με τις αρχές της ακριβοδίκαιης οριοθέτησης (equitable delimitation, υπό την έννοια του άρθρου 74 της Σύμβασης του Δικαίου Θαλάσσης (Deutsche Welle, 2020).

Στην ήδη τεταμένη ατμόσφαιρα, όμως, προστίθεται και η τουρκική αντίδραση στην ανακοίνωση της Κυπριακής Δημοκρατίας για γεωτρήσεις εντός της Κυπριακής ΑΟΖ για φυσικό αέριο και πετρέλαιο. Υπαινίσσεται ότι η ενέργεια αυτή δεν εναπόκειται στους διεθνείς κανόνες και βλάπτει τα ενεργειακά της συμφέροντα, προτείνει την διαπραγμάτευση της οριοθέτησης χωρίς όμως, να πράττει το ίδιο και με την ελληνική πλευρά. Προσπαθώντας να κατοχυρώσει την υποτιθέμενη θέση ισχύος που κατέχει, προχωρά σε μονομερείς ενέργειες, όπως η άμεση αποστολή ερευνητικών και γεωτρητικών πλοίων συνοδεία πολεμικών σκαφών στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Η στάση αυτή όχι μόνο εκτροχιάζει το ήδη ευαίσθητο διπλωματικό περιβάλλον, αλλά έρχεται σε ευθεία σύγκρουση με τις προβλέψεις του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας, ειδικά αναφορικά με τα κυριαρχικά δικαιώματα των παράκτιων κρατών στις αντίστοιχες Αποκλειστικές Οικονομικές Ζώνες. Παράλληλα, η

Τουρκία συνεχίζει να αμφισβητεί προκλητικά την κρατική υπόσταση της Κυπριακής Δημοκρατίας, ενισχύοντας την παρουσία της στο κατεχόμενο βόρειο τμήμα του νησιού και προβάλλοντας αξιώσεις μέσω του ψευδοκράτους (Ροζάκης Χ. και Δίπλα Χ, 2004).

Η πρόθεση της αυτή επιβεβαιώνεται και από τον Νταβούτογλου, στο συγγραφικό του έργο με τίτλο «Το στρατηγικό βάθος», κατά τον οποίο η Τουρκία επιθυμεί να ελέγξει την κατά αυτόν «εγγύς θαλάσσια λεκάνη», δηλαδή, τον Εύξεινο, το Αιγαίο και την Νοτιοανατολική Μεσόγειο, προκειμένου να μηδενίσει στο δυνατό την ισραηλινή επέκταση και κάθε πόλο δυτικής προβολής ισχύος στην Μέση Ανατολή και ταυτόχρονα να ελέγχει κάθε ευκαιρία προμήθειας της Ε.Ε με φυσικό αέριο, καθιστώντας την παγκοσμίως ως ηγεμονική περιφερειακή δύναμη, ακόμη και στα μάτια των ΗΠΑ (Νταβούτογλου, 2010).

3.1.3 Η εργαλειοποίηση του μεταναστευτικού ζητήματος

Το μεταναστευτικό ζήτημα έχει αναδειχθεί τα τελευταία χρόνια ως σε έναν από τους πλέον καθοριστικούς και σύνθετους άξονες που επισκιάζουν αρνητικά τις σχέσεις Ελλάδας και Τουρκίας (Τσουράπας, 2025). Πράγματι, σύσσωμη η Ευρωπαϊκή Ένωση βίωσε πρωτοφανή προσφυγική κρίση εξαιτίας της μαζικής εισροής προσφύγων και παράτυπων μεταναστών στην Ευρώπη, η οποία, μάλιστα, το 2015 έλαβε δραματικές διαστάσεις. Η κρίση αυτή, με τη σειρά της, ανάδειξε τις εγγενείς εμφανείς αδυναμίες στην μεταναστευτική πολιτική και την πολιτική ασύλου των καρτών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και την από κοινού διαχείριση της προστασίας της επικράτειας αυτής (Maldini, P. & Takahashi, M, 2017). Εντούτοις, αποτέλεσμα αυτού, αποτελούν και τα γεγονότα ορόσημο του Φεβρουαρίου-Μαρτίου 2020, μετά την ραγδαία κλιμάκωση της σύγκρουσης στη συριακή επαρχία Ιντλίμπ, στα μεταξύ μας χερσαία σύνορα, αποδεικνύοντας εύστοχα πως η διαχείριση των μεγάλων μεταναστευτικών ροών ανάγεται σε ζήτημα υψηλής πολιτικής σημασίας (Καθημερινή, 2020). Μάλιστα, η Άγκυρα δήλωσε ανοιχτά ότι ανοίγει τα χερσαία και θαλάσσια σύνορα για τους πρόσφυγες και μετανάστες που επιθυμούν να περάσουν στην Ευρώπη, εργαλειοποιώντας τις αυξημένες πιέσεις που δέχονταν οι ελληνικές συνοριακές δυνάμεις τόσο στον Έβρο όσο και στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου. Η εξέλιξη αυτή, εντάχθηκε σε ένα ευρύτερο

πλαίσιο γεωπολιτικής στρατηγικής εκ μέρους της Τουρκίας, η οποία αποσκοπούσε να ασκήσει ασύμμετρη πίεση τόσο προς την Ελλάδα όσο και προς την ΕΕ, με απώτερο στόχο την αποκόμιση πολιτικών και οικονομικών ανταλλαγμάτων, όπως η τυχόν αναθεώρηση ή η ενίσχυση της Συμφωνίας Ε.Ε.–Τουρκίας του 2016 και η παροχή επιπλέον χρηματοδότησης για τη φιλοξενία προσφύγων (DW, 2020).

Αν και, σε θεωρητικό επίπεδο, η μετανάστευση αντιμετωπίζεται ως ανθρωπιστικό και διεθνές πρόβλημα, που άπτεται της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της εφαρμογής των διεθνών συνθηκών, στην πράξη έχει αποκτήσει βαθιά γεωπολιτική διάσταση. Υπό αυτή την διάσταση, η ομαλή διαχείρισή του δεν περιορίζεται πλέον σε ζητήματα φιλοξενίας και ένταξης προσφύγων και μεταναστών, αλλά έχει μετατραπεί σε μέσο άσκησης πολιτικής πίεσης, σε εργαλείο διαπραγμάτευσης και, πιο με τα πιο σύγχρονα δεδομένα, σε μοχλό αποσταθεροποίησης (Τριανταφυλλίδου, 2010). Η θέση της Ελλάδος, όμως, δεν είναι η προσφυγή κατά μέτωπο μέσω στρατιωτικής απειλής ή, στην εσχάτη, σύγκρουσης, σε σχέση με την πάγια αναθεωρητική και επεκτατική πολιτική της Τουρκίας να αναβιώσει την «μεγάλη» Οθωμανική Αυτοκρατορία μέσω των προκλητικών διεκδικήσεών της (Βαληνάκης και Στριμπής, 2021).

Η Ελληνική πλευρά, πιστή στις προσταγές των διεθνών κανόνων και Συμφώνων περί του ζητήματος της μετανάστευσης, εστιάζει στην ειρηνική επίλυση των μεταξύ τους διαφορών μέσω του διαλόγου και της διπλωματίας, της διατήρησης της σταθερότητας στην «εύθραυστη» αυτή περιοχή, καθώς και στην προσφυγή σε διεθνείς οργανισμούς και νομικά όργανα, όπως το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Εν αντιθέσει, η τουρκική πλευρά, αποσκοπεί, εν πρώτης, στη μεταβολή του υφιστάμενου εδαφικού καθεστώτος της γείτονας χώρας και συνεπώς στην αναθεώρηση της επιβολής της ελληνικής κυριαρχίας επί των νησιωτικών συμπλεγμάτων του Αιγαίου, συμπεριλαμβανομένης, δε, της αποστρατιωτικοποίησης και της δημιουργίας των λεγόμενων «γκρίζων ζωνών» και, εν τέλει, στην υπονόμευση των κυριαρχικών δικαιωμάτων της χώρας στο Αιγαίο και την Ανατολική Μεσόγειο. Υπό αυτή την έννοια, η Ελλάδα, υπενθυμίζει συνεχώς στην Άγκυρα πως είναι προετοιμασμένη να ανταποκριθεί σε οποιαδήποτε διένεξη αναγεννηθεί, ακόμη και να και τα δύο μέρη είναι μέλη του NATO (Βαληνάκης, Γ και Στριμπής, Ι, 2021).

Διακαής επιθυμία, εξάλλου, της κυβέρνησης του Ταγίπ Ερντογάν είναι να αναγκαστεί η Ελλάδα να συμμορφωθεί στους κανόνες και τους όρους της Τουρκίας στο γεωπολιτικό της παιχνίδι στο πλαίσιο της διεύρυνσης της επιρροής της στην ευρύτερη περιοχή. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Ελλάδα, πλέον, έχει εξαλείψει αισθητά το κενό που είχε στην αμυντική της γραμμή. Σπεύδει συνεχώς στον εκσυγχρονισμό των ενόπλων δυνάμεών της αποκτώντας προηγμένα οπλικά συστήματα επαναπροσδιορίζοντας την ισορροπία ισχύος που είχε διαταραχθεί και μεγιστοποιώντας το δίλλημα ασφαλείας προς την αντίπαλη πλευρά. Παράλληλα, η χώρα ενδυναμώνει τις στρατηγικές της σχέσεις με πάγιους συμμάχους, όπως οι ΗΠΑ και η Γαλλία, ενώ ταυτόχρονα, σε συνεργασία με την Κυπριακή Δημοκρατία συμμετάσχει και υπογράφει καίριες οικονομικά, ενεργειακά και γεωπολιτικά συμπράξεις με κράτη όπως το Ισραήλ, η Αίγυπτος και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα. Η σταθερή και αξιόπιστη συμπεριφορά της χώρας έναντι κάθε πρόκλησης της Τουρκίας, ενδυναμώνει την ελληνική διπλωματία σε παγκόσμιο επίπεδο διορθώνοντας την εικόνα ισχύος της, έναντι της αλλόκοτης Τουρκικής παραβατικότητας. (Βαληνάκης, Γ και Στριμπής, Ι, 2021).

Κατά αυτό τον τρόπο, η εργαλειοποίηση του μεταναστευτικού εκ μέρους της Τουρκίας την απομόνωσε ως αναξιόπιστο και αλαζονικό γείτονα που δεν διστάζει να χρησιμοποιεί ευαίσθητα ζητήματα για την επίτευξη καθαρά πολιτικών στόχων (Turhan & Reiners, 2021). Συνολικά, όμως, η απόφαση της Τουρκίας να χρησιμοποιήσει τη μεταναστευτική πίεση ως όπλο προέρχεται, ακόμη και από την δυσχερή και ολοένα πτωτική οικονομική κατάσταση που αντιμετώπιζε η Τουρκία τα τελευταία χρόνια, σε συνδυασμό με αποτυχία της αρχικής της παρέμβασης στη Συρία και τη Λιβύη (Kotoulas & Pusztai, 2020).

3.2 Ο εξευρωπαϊσμός της Τουρκίας

Από την κρίση των Ιμίων το 1996 και έπειτα, οι εξελίξεις στις διμερείς σχέσεις επηρεάστηκαν σημαντικά από τον Ευρωπαϊκό παράγοντα, καθώς η Ελλάδα υιοθέτησε μια στρατηγική διεθνοποίησης των διαφορών και αξιοποίησης των θεσμών της Ε.Ε. Στο ίδιο χρονικό πλαίσιο, η Τουρκία εισήλθε σε μια πορεία Ευρωπαϊκής προοπτικής, η οποία διαμορφώθηκε μέσα από αντιφάσεις, εσωτερικές μεταρρυθμίσεις και σταδιακή

απομάκρυνση από τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό. Η μετέπειτα εκτεταμένη κρίση, η οποία σηματοδότησε την αρχή μιας νέας φάσης στις Ελληνοτουρκικές σχέσεις, με βασικό χαρακτηριστικό την περαιτέρω επιδείνωση της εμπιστοσύνης και την παγίωση της έννοιας των γκρίζων ζωνών στο Αιγαίο. Η εθνικιστική ρητορική που επικράτησε και στις δύο χώρες, ιδιαίτερα στον απόηχο της κρίσης, επιδείνωσε το υπάρχον τεταμένο κλίμα, οδηγώντας σε παύση του διπλωματικού διαλόγου μεταξύ Αθήνας και Άγκυρας για πολλά χρόνια. Για το λόγο αυτό, η ελληνοτουρκική σύγκρουση μεταφέρθηκε και σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, καθώς η ελληνική εξωτερική πολιτική αξιοποίησε το θεσμικό πλαίσιο της Ε.Ε. για να πιέσει την Άγκυρα (Heraclides & Alioglu Cakmak, 2019· Νταβούτογλου, 2010).

Στη Σύνοδο του Ελσίνκι (Δεκέμβριος 1999), οι ηγέτες της Ε.Ε. αποφάσισαν να θέσουν επίσημα την Τουρκία σε πορεία ενταξιακής προοπτικής, επιδιώκοντας ταυτόχρονα να διασφαλίσουν τη συμμόρφωσή της σε Ευρωπαϊκούς κανόνες και ανθρώπινα δικαιώματα. Ανάμεσα σε αυτά, θα ήταν η υποχρέωση της Τουρκίας να υιοθετήσει μια πολιτική καλής γειτονίας και σεβασμού στο διεθνές δίκαιο. Η Ελλάδα από την πλευράς της, ερμήνευσε τα παραπάνω ως ένα εργαλείο πίεσης απέναντι στην Τουρκία, σε μια γενικότερη προσπάθεια εξευρωπαϊσμού της. Πρακτικά, η Ελληνική διπλωματία θεώρησε πως η ένταξη της Τουρκίας στην Ένωση, λόγω της αποδοχής του διεθνούς δικαίου, θα ανάγκαζε την Τουρκία έμμεσα να περιορίσει δραστικά τις όποιες αμφισβητήσεις στο Αιγαίο και παράλληλα θα την οδηγούσε σε έναν γενικότερο διάλογο με την Ελλάδα. Επιπλέον, η Ελλάδα επιδίωξε να μετατρέψει την ευρωπαϊκή ατζέντα σε ένα άτυπο μοχλό πίεσης για την επίλυση του Κυπριακού, αξιοποιώντας την ανάγκη της Τουρκίας για στήριξη στο στάδιο των ενταξιακών διαπραγματεύσεων και διαδικασιών (Heraclides & Alioglu Cakmak, 2019).

Η Ελληνική εξωτερική πολιτική, από το 1999 και μετά, εισήλθε σε μια νέα φάση όπου η διπλωματική προσέγγιση προς την Τουρκία σηματοδοτήθηκε από μια προσπάθεια θεσμικού διαλόγου και σταδιακής αποκλιμάκωσης. Παράλληλα η Ελλάδα προσπάθησε να συνδέσει τις όποιες διπλωματικές συνομιλίες και ενέργειες με την Τουρκία, με την ταυτόχρονη ενταξιακή της πορεία. Η αφετηρία αυτής της νέας διπλωματικής στρατηγικής ήταν η συμφωνία για την άρση του Ελληνικού βέτο και παράλληλα την έναρξη των διαπραγματεύσεων ενταξιακής πορείας της Τουρκίας κατά την Σύνοδο του

Ελσίνκι τον Δεκέμβριο του 1999, όπου η Αθήνα, αναγνώρισε τη σημασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης με απώτερο στόχο την ειρήνη στην Μεσόγειο (Rumelili, 2007). Στο πλαίσιο των παραπάνω προσπάθειών, θεσπίστηκαν όργανα και μηχανισμοί διαλόγου όπως το Ανώτατο Συμβούλιο Συνεργασίας (HLCC), το οποίο είχε ως κύριο μέλημα την αντιμετώπιση διμερών ζητημάτων και αμφισβητήσεων. Τα παραπάνω αποτέλεσαν μια μορφή διεθνοποίησης των ελληνοτουρκικών κρίσεων, καθώς η επίλυση τους μεταφέρθηκε στο πεδίο του διεθνούς δικαίου και των ευρωπαϊκών θεσμών, μειώνοντας τον εθνικιστικό λαϊκισμό στο εσωτερικό της κάθε χώρας και ενδεχομένως μειώνοντας και τον βαθμό αμφισβητήσεων και κρίσεων ανάμεσα στις δύο πλευρές.

Παρά την ανάγκη για εξεύρεση νομικών λύσεων, η επίτευξη ουσιαστικών αποτελεσμάτων στηρίχθηκε σε διαφορετικού τύπου πολιτικές πρωτοβουλίες. Ένα από τα πρώτα μέτρα τα οποία προτάθηκαν και έλαβαν χώρα, ήταν η οικοδόμηση εμπιστοσύνης μέσα από κοινές στρατιωτικές ασκήσεις περιορισμένης εμβέλειας και η ανάπτυξη και διεύρυνση περαιτέρω των εμπορικών σχέσεων των δύο χωρών (Kirisci, 2009). Επιπροσθέτως έγιναν προσπάθειες προώθησης της πολιτιστικής συνεργασίας, υπό το πρίσμα των προγραμμάτων πόλεων αδελφοποίησης, εκπαιδευτικών ανταλλαγών μαθητών και συνεργασιών σε Ευρωπαϊκά προγράμματα πολιτιστικού χαρακτήρα (Tocci, 2007).

Στον αντίποδα, παρ' όλο που η Τουρκία επιδίωξε να παρουσιάσει την πολιτική της ως ειρηνική και φιλική προς τους γείτονές της, η εσωτερική πολιτική σκηνή στην χώρα παρουσίαζε κάτι τελείως διαφορετικό. Συγκεκριμένα, με την άνοδο του AKP η Τουρκία θέλησε να εξελιχθεί σε μια περιφερειακή δύναμη με δικιά της, πλήρως διακριτή ατζέντα ασφάλειας και επιρροής στον Ισλαμικό κόσμο και στην ευρύτερη Ανατολική Μεσόγειο. Παράλληλα, το στρατιωτικό κατεστημένο στην χώρα αρνήθηκε να υποχωρήσει πλήρως ως προς τον έλεγχο του πολιτικού συστήματος, όσο και στην ανάδειξη διμερών σχέσεων (π.χ. με Ρωσία, Αίγυπτο, Λιβύη) που συχνά βρίσκονταν εκτός ευρωπαϊκού πλαισίου προτεραιοτήτων και ατζέντας (Grigoriadis, 2020· Ker-Lindsay, 2007). Το πρώτο διάστημα βέβαια ήταν διαφορετικό, καθώς στις εκλογές του Νοεμβρίου 2002 ο Erdogan έθεσε ως άμεση προτεραιότητα την επιτάχυνση της διαδικασίας ένταξης. Το καλοκαίρι του 2003, υιοθετήθηκε ένα πακέτο μεταρρυθμίσεων, το οποίο επέκτεινε τα δικαιώματα της Κουρδικής μειονότητας και προώθησε δικαστικές μεταρρυθμίσεις, με στόχο την

ενίσχυση της ελευθερίας του Τύπου και της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης. Παρά τα αρχικά επιτεύγματα, πολύ σύντομα η Τουρκική πλευρά αντιμετώπισε δυσκολίες και εγκατέλειψε την πορεία ένταξης στην Ένωση. Κατά τη LaGro και τον Jorgensen (2009), οι διαπραγματεύσεις ένταξης της Τουρκίας στην Ε.Ε. παρουσίαζαν πολυπλοκότητα από την αρχή τους. Αυτή η περίοδος αποκάλυψε ότι ο Erdogan, αν και αξιοποίησε την ευρωπαϊκή διαδικασία για να μεταρρυθμίσει τον κρατικό μηχανισμό και να περιορίσει τον ρόλο του στρατού, δεν ήταν διατεθειμένος να υπακούσει πλήρως στους κοινοτικούς περιορισμούς και στο εσωτερικό της πολιτικής του.

Σε συνέχεια των παραπάνω, η Ελλάδα, υπό το πρίσμα της θεσμικής ισχύος της, λόγω της ένταξης σε Ε.Ε και Ευρωζώνη (μελλοντικά), στήριξε την εξωτερική της πολιτική στην Ευρωπαϊκή ομπρέλα. Η Ελληνική εξωτερική πολιτική ενσωμάτωσε εκ νέου την έννοια της Ευρωπαϊκής ασφάλειας, όπου η επίλυση Ελληνοτουρκικών ζητημάτων θα γινόταν με βάση το κοινοτικό κεκτημένο και το διεθνές δίκαιο. Η διεύρυνση της Ε.Ε. το 1995, με την είσοδο Αυστρίας, Φινλανδίας και Σουηδίας, βοήθησε την Ελλάδα να βρεθεί στο επίκεντρο της βορειο - μεσογειακής συμμαχίας, αναλαμβάνοντας ρόλο ρυθμιστή ανάμεσα στη Βόρεια Ευρώπη και τις χώρες των Βαλκανίων - Ανατολικής Μεσογείου. Η Ελληνική εξωτερική πολιτική μετά το 1999, επομένως, συνδύασε το Ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο, τη διεθνοποίηση κρίσεων μέσω διεθνών οργανισμών, την πολιτική οικοδόμησης εμπιστοσύνης και την εσωτερική θεσμική εμβάθυνση, ώστε να διαμορφώσει μια συνολική εξωτερική πολιτική διαχείρισης του Τουρκικού παράγοντα (Arvanitopoulos, 2009).

Η Ελλάδα, ως μέλος της Ε.Ε. από το 1981, αποφάσισε να χρησιμοποιήσει την πολιτική της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, ως εργαλείο άσκησης εξωτερικής πολιτικής. Παράλληλα, η συμμετοχή στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (2001) ενίσχυσε την οικονομική σταθερότητα και προσέλκυσε κεφάλαια για υποδομές και επενδύσεις. Επιπλέον, ο θεσμικός διάλογος και η διεθνοποίηση των ελληνοτουρκικών διαφορών σε ευρωπαϊκά και διεθνή φόρα περιόρισε τον εθνικιστικό λαϊκισμό και πρόσφερε ένα σχετικά ασφαλές πλαίσιο επίλυσης, ιδίως μετά τη συμφωνία του Ελσίνκι (Rumelili, 2007). Για την Τουρκία, η υποψηφιότητα ένταξης στην Ε.Ε. αποτέλεσε ισχυρό κίνητρο εσωτερικών μεταρρυθμίσεων. Το ΑΚΡ υπό τον Erdogan προχώρησε σε σημαντικές νομοθετικές αλλαγές, όπως αναλύθηκε και προηγουμένως. Όμως, το 2011, η στάση του Erdogan

απέναντι στην Ε.Ε. άλλαξε. Ενώ έως τότε η ευρωπαϊκή προοπτική είχε κινητοποιήσει μεταρρυθμίσεις, μετά το 2010 παρατηρήθηκε αλλαγή στην ρητορική του Προέδρου, τόσο στο εσωτερικό αλλά και στο εξωτερικό ακροατήριο. Η αλλαγή αυτή έχει αρκετούς σταθμούς. Ένας από τους σημαντικότερους ίσως είναι η αυταρχικοποίηση του κράτους, ιδίως μετά την προσπάθεια πραξικοπήματος στην Τουρκία το 2016. Ένας άλλος σταθμός θα μπορούσε να είναι η συγκρουσιακή εξωτερική πολιτική που ασκεί η Τουρκία σε σχέση με την εξωτερική πολιτική της Ένωσης. Παράλληλα ζητήματα όπως η βίζα και το καθεστώς θεώρησης, γκρίζες ζώνες στο Αιγαίο αλλά και το μεταναστευτικό οδήγησαν σε διπλωματικές συγκρούσεις. Από Ελληνικής πλευράς, οι εξελίξεις αυτές επέφεραν ανησυχία για πιθανή αποσταθεροποίηση της Ευρωτουρκικής σχέσης. Ωστόσο, το πλαίσιο της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης παρείχε στην Αθήνα εργαλεία πίεσης. Η Ελλάδα, ως πλήρες μέλος, μπορούσε να επέμβει στον καθορισμό ατζέντας και να θέτει όρους, εκμεταλλευόμενη τη στήριξη κρατών - μελών της «βόρειας ομάδας». Πρακτικά η Ελλάδα χρησιμοποίησε την Ένωση ως ομπρέλα προστασίας και η Τουρκία του Erdogan χρησιμοποίησε την Ένωση για να αλλάξει το κράτος του μέχρι έναν βαθμό, χωρίς ταυτόχρονα να δέχεται ιδιαίτερες πιέσεις από το εκάστοτε εσωτερικό του ακροατήριο (Arvanitopoulos, 2009· Morris, 2005· Toygur et al., 2022).

Συμπερασματικά, θα λέγαμε ότι η Ελληνοτουρκική «γειτονία» από το 1996 και μετά διαμορφώθηκε μέσα σε ένα πλαίσιο συνεχούς έντασης, με αφετηρία την κρίση των Ιμίων και σταδιακή μετατόπιση της ελληνικής διπλωματίας προς την ευρωπαϊκή θεσμική αξιοποίηση. Η Ελλάδα προσπάθησε να εντάξει τις διμερείς διαφορές σε ένα ευρύτερο πλαίσιο διεθνοποίησης, εκμεταλλευόμενη τη συμμετοχή της στην Ε.Ε., ως μοχλό πίεσης προς την Τουρκία. Αντίθετα, η Τουρκία, ενώ αρχικά αξιοποίησε την ευρωπαϊκή πορεία ως κίνητρο μεταρρυθμίσεων, στη συνέχεια απομακρύνθηκε από αυτήν, επιλέγοντας μια πιο αυτόνομη και συγκρουσιακή εξωτερική πολιτική. Η ελληνική στρατηγική επέτρεψε την ενίσχυση της διεθνούς νομιμοποίησης των θέσεών της, ενώ η τουρκική πολιτική χαρακτηρίστηκε από αντιφάσεις ανάμεσα στις ευρωπαϊκές απαιτήσεις και την εσωτερική πολιτική της πραγματικότητα. Συνολικά, η Ευρωπαϊκή Ένωση λειτούργησε ως θεσμικό πεδίο αντιπαράθεσης αλλά και ως πιθανός χώρος συνεργασίας, χωρίς όμως να επιτευχθεί ουσιαστική και διαρκής εξομάλυνση των ελληνοτουρκικών σχέσεων.

Συμπεράσματα

Η παρούσα εργασία ανέδειξε ότι η κρίση των Ιμίων ήταν ένα καθοριστικό γεγονός που αναθέρμανε τις πάγιες αντιθέσεις και τις ασύμβατες στρατηγικές Ελλάδας και Τουρκίας. Από τη μία πλευρά, η Τουρκία αξιοποίησε μια υποτιθέμενης μικρής σημασίας εδαφική διαφορά, τη συνοριακή οριοθέτηση της περιοχής του Αιγαίου, η οποία χρησιμοποιήθηκε ως μοχλός αμφισβήτησης της ελληνικής κυριαρχίας εφαρμόζοντας μια τακτική κλιμακούμενου αναθεωρητισμού. Από την άλλη, η Ελλάδα βρέθηκε να ισορροπεί ανάμεσα στην ανάγκη αποκλιμάκωσης και την υποχρέωση υπεράσπισης των κυριαρχικών της δικαιωμάτων. Υπό αυτό το πρίσμα, η σπουδαιότητα της συγκεκριμένης συγγραφικής έρευνας συνοψίζεται στο γεγονός ότι η κρίση των Ιμίων έχει αφήσει ανεξίτηλο αποτύπωμα στην ελληνική εξωτερική πολιτική, καθορίζοντας σε μεγάλο βαθμό την προσέγγιση της Ελλάδας στις μετέπειτα κρίσεις και διαπραγματεύσεις με την Τουρκία.

Σε θεωρητικό επίπεδο, η περίπτωση των Ιμίων αποτελεί ξεκάθαρα ένα κραυγαλέο παράδειγμα του πώς λειτουργεί ο αναθεωρητισμός ως στρατηγική επιβολής νέων δεδομένων. Η Τουρκία δεν περιορίστηκε μόνο σε μια *ad hoc* διεκδίκηση, αλλά προσέγγισε και αντιμετώπισε, τελικώς, το επεισόδιο σε μια μακροπρόθεσμη πολιτική αμφισβήτησης, με την έννοια των «γκρίζων ζωνών» να λαμβάνει θεσμική υπόσταση στη ρητορική της εξωτερικής της πολιτική προς την ελληνική επικράτεια. Ενώ, η ελληνική πλευρά, αν και απέφυγε την πολεμική σύγκρουση, βρέθηκε αντιμέτωπη με το ζήτημα της αποτροπής περαιτέρω τουρκικών προκλήσεων, προσπαθώντας να διατηρήσει την ισορροπία δυνάμεων στην περιοχή. Πιο συγκεκριμένα, η ανάγκη για σταθερότητα και ειρήνη οδήγησε σε μια στρατηγική που συνδύαζε την αποφασιστικότητα στην υπεράσπιση των κυριαρχικών δικαιωμάτων με την αποφυγή αυξανόμενης κλιμάκωσης, ώστε να μην επιτραπεί η όξυνση της έντασης που θα απειλούσε την ειρήνη και την ασφάλεια στο Αιγαίο, αλλά και στην περιφερειακή περιοχή. Με αυτόν τον τρόπο, η Ελλάδα επιδίωξε να αποτρέψει όχι μόνο την άμεση απειλή, αλλά και τη δημιουργία ενός επικίνδυνου προηγούμενου που θα μπορούσε να διαταράξει την εύθραυστη ισορροπία στην περιοχή και να δώσει το έναυσμα για μετωπική στρατιωτική διένεξη.

Η εμπειρία των Ιμίων έδειξε ότι η διαχείριση και η επίλυση κρίσεων με αναθεωρητικούς δρώντες, όπως η Τουρκία, απαιτεί ένα συνονθύλευμα από στρατιωτική ετοιμότητα σε έδαφος, θάλασσα και αέρα, διπλωματική ευελιξία και αποτελεσματική στρατηγική επικοινωνία. Επίσης, κατέστησε σαφές ότι η πρόληψη τέτοιων κρίσεων δεν έγκειται μόνο από τη διμερή ισορροπία δυνάμεων, αλλά εξαρτάται ισόποσα και από τη διεθνή συγκυρία, την εμπλοκή τρίτων δρώντων και την ικανότητα ενός κράτους να εντάξει τα εθνικά του συμφέροντα σε ευρύτερα πλαίσια συνεργασίας ή άσκησης πίεσης προς περιορισμό των «ορέξεων» του ανταγωνιστή-αντιπάλου.

Σε μεταγενέστερο επίπεδο, οι ελληνοτουρκικές σχέσεις δεν διαδραματίζονταν στο πνεύμα φιλικής διάθεσης και γειτονίας όπως στο προ της κρίσης στάδιο, αλλά αντίθετα, το περιστατικό του 1996 άφησε ως κληρονομιά ένα νέο σημείο αναφοράς στον οραματισμό για περαιτέρω παρεμβατικές διεκδικήσεις της Τουρκίας και στην ελληνική αντίληψη περί απειλής. Οι αλλαγές αυτές, βέβαια, συνεχίζουν να επηρεάζουν τόσο την πολιτική ατζέντα όσο και τις επιχειρησιακές και συμμαχικές επιλογές των δύο πλευρών, καθιστώντας την κρίση των Ιμίων όχι απλώς ένα ιστορικό γεγονός, αλλά έναν ενεργό παράγοντα που διαμορφώνει το παρόν και το μέλλον.

Εν τέλει, η έρευνα έδειξε πως παρά τις προσπάθειες διαλόγου και τη λειτουργία διμερών μηχανισμών, οι βασικές διαφορές παραμένουν αγεφύρωτες και λόγω διαφορετικών ερμηνειών του διεθνούς δικαίου, αλλά και λόγω εθνικών πολιτικών που δεν επιτρέπουν εύκολες υποχωρήσεις, έως καθόλου. Για αυτό και η αδυναμία σύγκλισης δημιουργεί ένα μόνιμο κλίμα έντασης, αβεβαιότητας και αναξιοπιστίας στην περιοχή, όπου κάθε μικρό επεισόδιο μπορεί να μετατραπεί γρήγορα σε κρίση μεγάλης κλίμακας. Δεν πρέπει να παραλείπουμε, επίσης, το γεγονός πως η περιφερειακή γεωπολιτική δυναμική και οι ανταγωνισμοί για ενεργειακούς πόρους προσθέτουν νέα επίπεδα πολυπλοκότητας στην επίλυση των διαφορών, απαιτώντας από τα δύο κράτη να προσαρμόζουν τις στρατηγικές τους σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον. Η «άναρχη» διεθνής κοινότητα, και ιδιαίτερα οι σύμμαχοι και εταίροι στην ΕΕ και το NATO επιδιώκουν να διαδραματίσουν έναν σημαντικό ρόλο στην προσπάθεια διαχείρισης της έντασης και στην προώθηση διαλόγου.

Εν κατακλείδι, η ελληνική εξωτερική πολιτική στην περίπτωση των Ιμίων το 1996 ανέδειξε τα όρια και τις προκλήσεις της διαχείρισης εθνικών κρίσεων σε ένα ασταθές και συνεχώς μεταβαλλόμενο γεωπολιτικό περιβάλλον. Η κρίση έφερε στο φως την ανάγκη για συντονισμένη στρατηγική που να συνδυάζει την αποτροπή, τη διπλωματία και την ενίσχυση διεθνών συμμαχιών, προκειμένου να διασφαλίζεται η εθνική κυριαρχία χωρίς να οδηγεί σε ανεξέλεγκτες συγκρούσεις και προκλητικές δηλώσεις για επέκταση και απειλή της εδαφικής ακεραιότητας της χώρας. Τα γεγονότα των Ιμίων αποτέλεσαν ένα πολιτικό, εν τέλει, μάθημα για την Ελλάδα, υπενθυμίζοντας ότι η ευελιξία είναι ζωτικής σημασίας παράγοντας στην αντιμετώπιση των αναθεωρητικών προκλήσεων στην περιοχή του. Συμπερασματικά, λοιπόν, μπορούμε να εκφράσουμε την άποψη ότι η μελέτη της συγκεκριμένης περίπτωσης δεν είναι μόνο ένα μάθημα για τη διπλωματική και στρατιωτική ιστορία, αλλά και μια πρωτοφανής αφορμή για να τεθούν επί στρογγυλής τραπέζης ευρύτερα ερωτήματα: Πώς μπορεί ένα κράτος να αντιμετωπίζει αποτελεσματικά μια σταθερά αναθεωρητική γείτονα; Πώς μπορεί να επιτευχθεί η αποκλιμάκωση όταν η άλλη πλευρά επιδιώκει την αλλαγή του status quo, και όχι την αμοιβαία συνύπαρξη και εναρμόνιση στο διεθνές πλαίσιο κανόνων με κυριότερο σκοπό την προστασία της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

- Αρβανιτόπουλος, Κ., & Κοππά, Μ. (Επιμ.). (2005). *30 χρόνια ελληνικής εξωτερικής πολιτικής: 1974–2004*. Λιβάνης.
- Βλάχσης, Σ. Δ. (2006). *Τμια 1996–2006. Αποκαλύψεις*. Δούρειος Ίππος.
- Βερέμης, Θ. Μ. (2005). *Ιστορία των ελληνοτουρκικών σχέσεων 1453–2005* (4η αναθ. έκδ.). Ι. Σιδέρης.
- Γιαλλουρίδης, Χ. (1997). *Η ελληνοτουρκική σύγκρουση από την Κύπρο έως τα Τμια 1955 -1996*. Ι. Σιδέρης.
- Ευαγόρου, Ε. (χ.χ.). *Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις από το 1923 έως σήμερα. Θεωρία διεθνών σχέσεων και στρατηγική*. Εκδόσεις Ποιότητα.
- Ήφαιστος, Π., & Πλατιάς, Α. (1992). *Ελληνική αποτρεπτική στρατηγική*. Εκδόσεις Παπαζήση.
- Ήφαιστος, Π. (2009). Αποτρεπτική στρατηγική και η “απαγόρευση” χειραφετημένης ελληνικής στρατηγικής σκέψης. Ανακτήθηκε από <https://www.ifestosedu.gr/103DeterrenceStrategy.htm>
- Κοππά, Μ., & Τσάκωνας, Π. (Επιμ.). (2024). *Θεωρία και πράξη στις διεθνείς σχέσεις: Δοκίμια προς τιμήν του Δημήτρη Κώνστα*. Παπαζήσης.
- Κουσκουβέλης, Η. (2004). *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*. Ποιότητα.
- Κουσκουβέλης, Η. (2010). *Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις*. Ποιότητα.
- Κουσκουβέλης, Η., & Λίτσας, Ν. Σ. (Επιμ.). (2013). *Το στρατηγικό βάθος και η Τουρκία*. Ποιότητα.
- Λυμπέρης, Χ. (2009). *Εθνική στρατηγική και χειρισμός κρίσεων*. Ποιότητα.
- Λυμπέρης, Χ. (2014). *Οψόμεθα την αλήθειαν καθώς εστίν: 1994–1996*. Ποιότητα.
- Μαρδάς, Κ. (2018). *Προ-Τμια πόλεμος: Οι ελληνοτουρκικές κρίσεις από τα Σεπτεμβριανά στον Θαλάσσιο Αττίλα (1955–2018)*. Ι. Σιδέρης.
- Μίχας, Ζ., & Αδαμόπουλος, Δ. (2006). *Τμια 1996: Η αλήθεια*. Defence Net.
- Νταβούτογλου, Α. (2010). *Το στρατηγικό βάθος: Η διεθνής θέση της Τουρκίας* (Σ. Ρομπόλης, Μετ.). Ποιότητα.

- ο Παπάς, Τ. (1998). *Ελλάδα και Τουρκία μια Προαιώνια Διαμάχη*. Ελληνικά Γράμματα.
- ο Παπαναστασόπουλος, Ν. (2015). *Η διαχείριση κρίσεων στην ελληνική εξωτερική και αμυντική πολιτική: Η περίπτωση της κρίσεως των Ιμίων*. Ι. Σιδέρης.
- ο Παούνης, Θ. (2013). *Τιμια 1996: Ο Bayrak Incek. Μια ολοκληρωμένη αναφορά στην ελληνοτουρκική κρίση*. Σταμούλης.
- ο Παούνης, Ν. (2017). Η ελληνοτουρκική αντιπαράθεση στα Τιμια (1996): Ο «μύθος» του εθνικού τακτικού πλεονεκτήματος (Κείμενο Εργασίας Νο 87/2017). ΕΛΙΑΜΕΠ. https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2018/03/87_2017_-_WORKING-PAPER-%CE%A0%CE%B1%CE%BF%CF%8D%CE%BD%CE%B7%CF%82-%CE%98.-%CE%9D%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CE%BB%CE%B1%CE%BF%CF%82.pdf
- ο Ροζάκης, Χ. (Επιμ.). (1979). *Το Αιγαίο και η ελληνοτουρκική κρίση*. Μετόπη.
- ο Σάββας, Β. (2006). *Τιμια 1996. Αποκαλύψεις*. Δούρειος Ίππος.
- ο Συρίγος, Α. Μ. (2015). *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*. Πατάκης.
- ο Τσάρδανιδης, Χ., Αθανασοπούλου, Ε., & Φακιολάς, Ε. (Επιμ.). (2020). *Εξωτερική πολιτική της Ελλάδας: Επιλογές και προσδοκίες στον 21ο αιώνα*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- ο Φακιολάς, Ε., & Κάργας, Α. (2020). Η ελληνοτουρκική σύγκρουση την εποχή της ελληνικής κρίσης χρέους: Δίλημμα ασφάλειας ή αποτροπή. Στο Τσάρδανιδης, Χ., Αθανασοπούλου, Ε., & Φακιολάς, Ε. (Επιμ.). (2020). *Εξωτερική πολιτική της Ελλάδας: Επιλογές και προσδοκίες στον 21ο αιώνα*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Ξενόγλωσση

- ο Arvanitopoulos, C. (2009). *Turkey's accession to the European Union: An unusual path*. Springer Spektrum.
- ο Bock, A., & Henneberg, I. (2013). Why balancing fails: Theoretical reflections on Stephen M. Walt's Balance of Threat theory (Working Paper No. 2/2013).

- University of Cologne, International Politics and Foreign Policy.
<https://doi.org/10.2139/ssrn.2409228>
- Davidson, J. W. (2006). *The origins of revisionist and status-quo states*. Palgrave Macmillan.
 - Daneshnia, F., Nazarpour, D., & Salimi, A. (2015). Understanding Turkish new foreign policy in the framework of Ahmet Davutoglu's Strategic Depth Doctrine. *International Relations Researches*, 5(17), 169–200.
https://www.iisajournals.ir/article_41994_8d423c9d150b16c249bb073c4d620c99.pdf?lang=en
 - Gause, F. (2003). Balancing what? Threat perception and alliance choice in the Gulf. *Security Studies*, 13(2), 273–305.
<https://doi.org/10.1080/09636410490521271>
 - Glaser, C. L. (2010). *Rational theory of international politics: The logic of competition and cooperation*. Princeton University Press.
 - Goddard, S. E. (2018). *When right makes might: Rising powers and world order*. Cornell University Press.
 - Hamilton, E. J., & Rathbun, B. C. (2013). Scarce differences: Toward a material and systemic foundation for offensive and defensive realism. *Security Studies*, 22(3), 436–465. <https://doi.org/10.1080/09636412.2013.816125>
 - Heraclides, A., & Çakmak, G. A. (2019). *Greece and Turkey in conflict and cooperation: From Europeanization to De-Europeanization*. Routledge.
 - Heydarian Pashakhanlou, A. (2018). The past, present and future of realism.
<https://www.e-ir.info/2018/01/15/the-past-present-and-future-of-realism/>
 - Hudson, V. M. (2017). *Ανάλυση εξωτερικής πολιτικής: Από την εμπειρία στη θεωρία*. Πεδίο.
 - Hynek, N., & Střítecký, V. (Eds.). (2022). *Hybridisation of Political Order and Contemporary Revisionism*. Routledge.\
 - Kirisci, K. (2009). The transformation of Turkish foreign policy: The rise of the trading state. *New Perspectives on Turkey*.
https://www.researchgate.net/publication/228461916_The_Transformation_of_Turkish_Foreign_Policy_The_Rise_of_the_Trading_State

- LaGro, E., & Jorgensen, J. (2021). Exploring neoclassical realism: Foundations and prospects. *International Studies Review*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1093/isr/viaa066>
- Layne, C. (2006). The unipolar illusion: Why new great powers will rise. *International Security*, 17(4), 5–51.
- Mandelbaum, M. (2000). The case for Goliath. *Foreign Affairs*, 79(2), 74–85. <https://www.foreignaffairs.com/articles/2000-03-01/case-goliath>
- Mearsheimer, J. J. (2001). *The tragedy of great power politics*. W. W. Norton & Company.
- Morgenthau, H. J. (2006). *Politics among nations: The struggle for power and peace* (7th ed.). McGraw-Hill Education. (Πρωτότυπη έκδοση 1948)
- Owen, J. M. (1994). How liberalism produces democratic peace. *International Security*, 19(2), 87–125.
- Rose, G. (1998). Neoclassical realism and theories of foreign policy. *World Politics*, 51(1), 144–172.
- Schweller, R. L. (2006). Neorealism's status-quo bias: What security dilemmas tell us about realist theory. *Security Studies*, 15(3), 90–121.
- Sloan, S. R. (1999). *Defense planning in a new era: Linking strategy to threat*. National Defense University Press.
- Taliaferro, J. W., Lobell, S. E., & Ripsman, N. M. (2009). *The challenge of grand strategy: The Great Powers and the broken balance between the world wars*. Cambridge University Press.
- Taliaferro, J. W., Lobell, S. E., & Ripsman, N. M. (2016). *Neoclassical realism, the state, and foreign policy*. Cambridge University Press.
- Walt, S. M. (1987). The origins of alliances. *International Security*, 9(3), 13–43. <https://doi.org/10.2307/2538544>
- Waltz, K. N. (1979). *Theory of international politics*. McGraw-Hill.